

Satu Tuomi

Sosiokulttuurista innostamista ilmaisupainotteisella työpajalla

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK)

Esittävän taiteen koulutusohjelma

Opinnäytetyö

03.12.2014

Tekijä(t) Otsikko	Satu Tuomi Sosiokulttuurista innostamista ilmaisupainotteisella työpajalla
Sivumäärä Aika	44 03.12.2014
Tutkinto	Teatteri-ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Esittävä taide
Ohjaaja	Sirén Kati
<p>Tässä opinnäytetyössä peilataan sosiokulttuurisen innostamisen teoriaa erään suomalaisen ilmaisupainotteisen työpajan prosessissa. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta ilmaisupainotteisen työpajan mahdollisuuksista toimia sosiokulttuurisena innostajana ja vaikuttajana yhteiskuntamme haasteisiin. Työssä tutkitaan, miten sosiokulttuurisen innostamisen teoria toteutuu ilmaisupainotteisessa työpajaprosessissa ja millaiset tekijät vahvistavat ja heikentävät osallistujien innostumista.</p> <p>Tutkimus on laadullinen tutkimus, ja lähestymistapa on hermeneuttis-fenomenologinen. Tutkimusaineisto muodostuu neljän osallistujan haastatteluista sekä tekijän huomioista pajaprosessin havainnoijana ja ryhmän jäsenenä.</p> <p>Tutkimuksen haastateltavat kertovat kokemuksiaan työpajaprosessista ja sen vaikutuksista liittyen innostumiseen, osallistumiseen sekä aktiiviseen toimintaan. Näin syntyy tietoa työpajatoiminnan ja ohjaajan roolista innostajana.</p> <p>Työssä ilmenee, että ilmaisupainotteinen työpajaprosessi on osallistujalleen innostavaa ja osallistavaa. Työpajatoiminta ei kuitenkaan aktivoi osallistujiaan itsenäisiksi toimijoiksi yhteiskunnassa, ainakaan heti. Tulosten mukaan yhdessä tekeminen ja teatteri menetelmänä ovat yhdessä sosiokulttuurista innostamista. Tärkein rooli innostamisessa on innostajalla sekä toisilla innostujilla, ryhmällä.</p>	
Avainsanat	Sosiokulttuurinen innostaminen, dialogi, osallisuus, yhteisöllisyys, soveltava teatteri

Author Title	Satu Tuomi Socio-Cultural Motivation at an Expressionistic Workshop
Pages Date	44 03 December 2014
Exam	Drama instructor
Degree programme	Performing Arts
Optional programme	Performing Arts
Supervisor	Siren Kati
<p>In this thesis, a socio-cultural empowerment theory is reflected to a Finnish expressionistic workshop process. The aim is to raise awareness of the expressionistic-based workshop opportunities for socio-cultural activities to bring about inspiring and influential societal challenges. This thesis studies how the socio-cultural empowerment theory is realized in an expressionistic-based workshop process and the factors that strengthen and weaken the participants being inspired.</p> <p>The study is a qualitative research, and the approach is hermeneutic-phenomenological. The research consists of four participant interviews and the author's considerations on the workshop process observer as well as the member of the group.</p> <p>The study interviewees tell about their experiences of the workshop process and its relation to the effects of enthusiasm, participation and active involvement. This creates an information of workshop activities and the role of the supervisor as an inspirer.</p> <p>The work shows that the expressionistic-based workshop is both inspiring and inclusive. The workshop activities do not activate participants as independent actors in society, at least not right away. The results show that working together and in conjunction with the theater are great methods of sociocultural motivation. The most important role is the one of the inspirer and this the main task is to inspire others to become excited as a part of the group.</p>	
Keywords	Socio-cultural inspiring, dialog, inclusion, sense of community, applied theater

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen taustaa	2
2.1	Tutkimuksen lähtökohdat ja teoreettinen viitekehys	4
2.2	Tutkimuskysymykset ja toteutustapa	6
2.3	Lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät	6
2.3.1	Osallistuva havainnointi	7
2.3.2	Haastattelut	8
2.3.3	Aineiston käsittely ja aineistoanalyysi	10
2.4	Tutkimuksen luotettavuus	10
3	Sosiokulttuurinen innostaminen	11
3.1	Innostamisen tavoitteet	12
3.2	Dialogi	13
3.3	Osallisuus	14
4	Teatteri innostamisen välineenä	15
4.1	Soveltava teatteri	15
4.2	Yhteisöteatteri	16
4.3	Yhteisöllisyys	17
5	Ilmaisupainotteinen työpaja esittelee itsensä:	17
6	Työpajaprosessi 3.2.14 – 30.5.14 Sosiokulttuurista innostamista?	18
6.1	Innostaja = työpajaohjaaja	19
6.1.1	Auktoriteetti	20
6.2	Innostaja = työpajalaiset	21
6.3	Innostaminen/toiminta = työpajaprosessi	22
7	Innostamisen ulottuvuudet yksilötasolla	26
7.1	Kasvatuksellinen ulottuvuus = yksilötaso	27
7.1.1	Havahtuminen ja tiedostaminen	27
7.1.2	Ryhmä innostaa	30
7.1.3	Toiminta lisää aktiivisuutta	31
7.2	Sosiaalinen ulottuvuus = yhteisöllisyys	33
7.2.1	Yhteisö lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä	34
7.2.2	Ryhmä tukee osallistumista toimintaan	35
7.3	Kulttuurinen ulottuvuus = Yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttaminen	36
7.3.1	Yhteiskuntakriittisyyden herääminen	36
8	Pohdinta	37
9	Lähteet	42

**"Ihmiset ovat tähtiä;
toiset kehittävät omaa valoa,
toiset heijastavat vastaanottamansa loisteen."**

Josè Martí

1 Johdanto

Tämän päivän suurin haaste yhteiskunnassamme ja sosiaalityössä on, että ihmiseltä puuttuvat kontakti toisiin ihmisiin ja yhteisö, jolle hän on tärkeä. Se ilmenee puheena yksinäisyydestä, eristäytymisestä, arvottomuuden ja toivottomuuden tunteena, masennuksena ja erilaisina fyysisinä kipuina, joihin terveydenhuolto ei löydä syytä. (Bardy, Haapalainen, Isotalo & Korhonen 2007, 45.)

Tämä aihe huolettaa myös minua sosiaalialan työntekijänä ja tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana. Haluaisin vaikuttaa yhteiskunnassamme yhteisöllisyyden tukemiseen ja ihmisten aktivoitumiseen omassa elämässään. Tutustuin opinnoissani sosiokulttuurisen innostamisen teoriaan. Teoriassa on yhtymäkohtia niin sosiaalityöhön kuin teatterityöhönkin. Minua kiinnostaa sekä sosiokulttuurisen innostamisen teoria itsessään että teatteri innostamisen välineenä. Halusin syventyä aiheeseen käytännön tasolla. Olin aloittamassa työharjoitteluni ilmaisupainotteisella työpajalla ja päätin tutkia aihetta lisää työpajaproessin sisällä. Kutsun tutkimuksessani työpajaa nimellä Ilmaisupainotteinen työpaja suojatakseni näin osallistujien intymiteettiä.

Valtakunnallinen työpajayhdistys määrittelee työpajan perustehtävän olevan valmentamista ja työpajalla tehtävän työn olevan valmentamisen väline. Toiminnalla tuetaan valmennettavan yksilöllistä kasvua, sosiaalista vahvistumista, aktiivista osallistumista sekä yleisiä työ- ja työelämäntaitoja. (Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 2014.) Työpajatoiminnan tavoitteet näyttävät mukailevan sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteita. Halusin selvittää osallistujien kokemuksia: onko ilmaisupainotteinen työpajaproessi sosiokulttuurista innostamista, ja miten toiminnan vaikutukset näkyvät osallistujissa. Osallistuin havainnoijana ja ryhmäläisenä kevään 3.2.14 – 30.5.14 Ilmaisupainotteiseen työpajaproessiin ja haastatteleamalla osallistujia. Asetan tutkimuskontribuutioksi tiedon ja tietoisuuden lisäämisen ilmaisupainotteisen työpajan roolista sosiokulttuurisena innostajana ja vaikuttajana yhteiskuntamme haasteisiin.

2. luvussa kerron tutkimukseni lähtökohdat ja viitekehyksen. Esittelen tutkimuskysymykseni sekä kirjoitan auki tutkimusmenetelmäni ja sen luotettavuuden suhteessa tutkimuskysymyksiin. Luvun lopussa kerron saadun aineiston analyysivaiheesta ja sen nivoutumisesta tutkimukseni teorian tietoon.

3. luvussa käsittelen tutkimukseni teoreettisia käsitteitä ja linkitän teorian kohti tutkimuskohdettani, joka on ilmaisupainotteinen työpajaprosessi ja sen vaikutukset osallistujiinsa. Käsitteitä ovat sosiokulttuurinen innostaminen, dialogi ja osallisuus. Avaan käsitteet innostamisen ja ilmaisupainotteisen työpajan tavoitteista sekä teatterillisuuden ilmaisullisten menetelmien näkökulmista.

4. luvussa syvennyn teatteriin innostamisen välineenä. Aloitan yläkäsitteestä soveltava teatteri kohdentaen yhteisöteatterin käsitteeseen. Tutkimukseni lähestymiskulmana on osallistava teatteri sosiokulttuurisen innostamisen välineenä pyrkimyksenä aikaansaada muutosta osallistujissaan. Luku päättyy yhteisöllisyyteen ja pohdintaan sen vaikutuksista syrjäytymisen ehkäisijänä.

5. luvussa esittelen ilmaisupainotteisen työpajan ja sen asettamat tavoitteet toiminnalleen. Tämän jälkeisessä luvussa 6. avaun kevään 3.2.14 – 30.5.14 työpajaprosessin, mihin itse osallistuin havainnoitsijana ja ryhmäläisenä. Tässä luvussa vertaan työpajaprosessia sosiokulttuurisen innostamisen teorian eri osapuoliin: 1) innostaja, 2) innostuja ja 3) toiminta.

7. luvussa avaun innostumisen ulottuvuuksia yksilötasolla haastattelujen avulla. Vertaan osallistujien haastatteluja sekä omia havaintojani sosiokulttuurisen innostamisen teorian eri ulottuvuuksiin: A) kasvatuksellinen ulottuvuus (yksilö), B) sosiaalinen ulottuvuus (yhteisö) ja C) kulttuurinen ulottuvuus (yhteiskunta).

Viimeisen luvun 8. pohdinnassa pyrin antamaan vastauksia esittämiini tutkimuskysymyksiin. Lisäksi pohdin tutkimusprosessin kulkua kriittisesti ja mahdollisuutta jatkotutkimuksen tekemiseksi.

2 Tutkimuksen taustaa

Raha-automaattiyhdistyksen asiakaslehti Raiku 1/2014 kirjoittaa nuorten syrjäytymisen ongelmasta. Lehdessä määritellään syrjäytymisen käsite yhteisöllisyyden näkökulmasta. Yhteisö ajaa poikkeavat yksilöt reunoille. Samaan hengenvetoon lehdessä todetaan, että suomalaisessa yhteiskunnassa normaalista poikkeamiseen riittää usein työt-

tömyys. Tilastokeskuksen mukaan reilun 50 000 syrjäytyneen nuoren joukkoon kuuluvat kaikki peruskoulun suorittaneet 15 – 29-vuotiaat nuoret, joilla ei ole koulu- tai työpaikkaa. Yhden syrjäytyneen nuoren hinnaksi arvioidaan 1,2 – 1,8 miljoonaa euroa, kun nuoren lasketaan pysyvän työelämän ulkopuolella 40 vuotta. Yhteiskuntaa odottaa kymmenien miljardien lasku. (Raiku 1/2014, 14.) Tuula Helne (2002) toteaa väitöskirjansa tiivistelmässä: ”Syrjäytyneiden kuvaaminen passiivisiksi yksilöiksi tukee politiikkaa, jossa varsinainen yhteiskuntapolitiikka korvautuu aktivoimisyrityksillä.”

Suomen julkisessa keskustelussa puhutaan paljon nuorisotakuusta, joka tuli voimaan vuoden 2013 alussa. Nuorisotakuu on yhteiskuntatakuu, jossa alle 25-vuotiaalle työtömälle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle taataan töitä, koulutusta tai muita työllistymistä auttavia tukitoimia kolmen kuukauden kuluessa. (Wikipedia 2014.)

Nuorisotakuu avasi poliittisen debatin koskien nuorten koulutus- ja työmarkkinoita sekä laajempia kysymyksiä nuorten yhteiskuntasuhteesta, kansalaisuudesta, sukupolvien välisestä solidaarisuudesta tai osallisuudesta ja ulkopuolisuudesta. Kaikki haluavat tietoa syrjäytymisestä ja sen ratkaisuista. (Gretschel, Paakkunainen, Souto & Suurpää 2014, 9.)

Tutkija Jaana Lähteenmaa (2014) on tutkinut työpajatoimintaa Nuorisotutkimusverkoston ”nuorisotakuu-pamflettiin”. Lähteenmaa toteaa: ”Työpajoilla – varsinkin luovuuteen ja kollektiiviseen toimintaan panostavilla” – nuorten omien kuvausten mukaan heidän masentuneisuutensa väistyy, elämänhalunsa lisääntyy ja itsevarmuutensa kasvaa. Kuvauksissa toistuvat mielentilan ja mielen hyvinvoinnin kohentuminen ja sosiaalisuus. Tulokset osoittavat, että työpajoilta saadaan aikaan jotain, mikä on yhtä työpajojen virallisten tavoitteiden kanssa. Tulokset osoittavat myös, ettei työpajajakson jälkeen heti välttämättä innostuta hakemaan töitä tai opiskelupaikkaa. (Gretschel ym. 2014, 207 – 209.)

Kartoitin olemassa olevaa tietoa soveltavan teatterin tutkimuksesta sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta ja huomasin, ettei ilmaisupainotteista työpajaprosessia ole tutkittu nimenomaisesta näkökulmasta. Sosiokulttuurisesta innostamisestakin on kirjoitettu vain vähän, vaikka käsite on vanha ja käytetty taiteen ja sosiaalitieteiden aloilla. Aiheesta löytyvä kirjallisuus nojaa pitkälti Leena Kurjen (2000) kirjoittamaan kirjaan *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Roger Säljö (2001) on tutkinut oppimiskäytäntöjä sosiokulttuurisesta näkökulmasta. Sosiokulttuurisen innostamisen tieteellisen käsitteistön

taustalla vaikuttavat vahvasti tieteenä sosiaalipedagogiikka sekä Paolo *Freiren Sorret-tujen pedagogiikka*.

2.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyöni tutkii erään suomalaisen ilmaisupainotteisen työpajan toimintaa ja toiminnan vaikutuksia sen osallistujiin. Tarkastelen ilmaisupainotteisen työpajan valmiuksia toimia sosiokulttuurisena innostajana. Kyseinen työpaja markkinoi itseään työttömyyttä, syrjäytymistä ja ”kokopäiväpassiivisuutta” vastustavana työpajana. Työpajatoiminnan tausta-ajatuksena on usko ilmaisun eheyttävään ja parantavaan voimaan ja usko siihen, että jokaisella on mahdollisuus muuttaa elämänsä, jos vain todella haluaa. Tästä muotoutuikin työni johtoajatus Freireä (2000) mukaillen: Teatteri-ilmaisutoiminta tarjoaa alustan yksilön tietoisuuden heräämiseen, innostumiseen aidossa dialogisessa suhteessa ja tämän yhteistyön vaikutuksen praksiksen, tietoisien toiminnan syntyyn.

Suoritin teatteri-ilmaisun ohjaajan opintoihin kuuluvan työharjoitteluni työpajalla 3.2.14 – 30.5.14 välisenä aikana osallistuen ja havainnoiden työpajan toimintaa. Työpajan toiminta kohdistuu nuoriin ja heidän syrjäytymisensä ehkäisyyn, vaikka kevään työpajatoiminnassa olikin mukana muutama keski-ikäinen osallistuja. Työpajan pyrkimyksenä on linjata jatkossa osallistujat nuorisotakuun mukaan 17 – 29-vuotiaisiin. Paja kestää neljä kuukautta ja ryhmään valikoidaan alkuhaastatteluiden kautta noin 15 – 20 ihmistä kerrallaan. Työpajan toiminta on teatteria ja ilmaisua, ja siinä on vahvasti mukana sosiaalinen ulottuvuus. Ryhmätoiminnalle asetetaan yhteinen tavoite. Kevään pajan tavoite oli valmistaa kantaaottava teatteriesitys osallistujien lähtökohdista.

Sosiokulttuurinen innostaminen on sosiaalipedagogiikan yksi suuntaus. Hämäläisen ja Kurjen mukaan sosiokulttuurinen innostaminen nähdään sosiaalipedagogisesta näkökulmasta kasvatuksellisenä toimintana, jota luonnehtii etsintä ja joka tavoittelee erilaisen osallistumisen prosessien luomista ihmisissä ja yhteisöissä. Innostaminen on tavoitteellista toimintaa, jonka on mahdollista tapahtua ihmisten muodostamissa sosiaalisissa suhteissa. (Hämäläinen & Kurki 1997).

Gilletin (1995) mukaan sosiokulttuurisen innostamisen toimintaan vaikuttaa kolme eri osapuolta; 1) innostaja, joka luo ihmisille erilaisia toiminnan mahdollisuuksia, 2) innostuja, joka on innostamisen kohde ja 3) toiminta, jonka avulla saadaan aikaan muutosta.

Edellä mainittujen kolmen tahon taustalla on myös neljäs osapuoli eli se instituutio tai yhteisö, jonka tukemana toiminta on mahdollista. (Kurki 2000, 47.) Avaan tutkimuksessani työpajaprosessia näiden kolmen eri osapuolten kautta tavoitteenani luoda prosessista kattava kokonaiskuva.

Tutkimuksessani syvennyn yksilötasoon vertaamalla osallistujien haastatteluja ja vertaamalla havaintojani innostamisen teorian käsitteisiin. Tutkijana minua kiinnostaa, miten työpajaproessin eri ulottuvuudet vaikuttavat yksilöön: mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät innostumisen alueita. Kurki (2000) esittelee innostamisen käsitteen kolmitahoisena, joista A) kasvatuksellinen B) sosiaalinen sekä C) kulttuurinen ulottuvuus muodostavat integroidun kokonaisuuden, jonka avulla pyritään sekä ihmisten yhteisöllisen sitoutumisen että heidän persoonallisten arvojensa kehittymiseen. Tässä kolmiulotteisessa prosessissa yhdistyvät individuaalinen ja kollektiivinen, jotka innostamisen yhteydessä määritellään persoonallisen ja yhteisöllisen käsitteiden kautta.

A) Kasvatuksellisen ulottuvuuden ydin on persoona. Kasvatuksellisella toiminnalla tavoitellaan ihmisen persoonallista kehittymistä, asenteiden muutosta, kriittisen ajattelun kehittymistä, vastuun tiedostamista sekä motivaation heräämistä. B) Sosiaalinen ulottuvuus keskittyy ryhmään ja yhteisöön. Painopisteenä on ihmisen osallistuminen ja integroituminen yhteisöön ja yhteiskuntaan. C) Kulttuurisen toiminnan avulla tavoitellaan luovuuden ja yleensä ilmaisun kehittymistä sekä yhteiskuntaan osallistumista ja siihen vaikuttamista. (Ventola & Renlund 2005, 35; Kurki 2000 42 – 47.)

Sosiokulttuurisen innostamisen teorian taustalla vaikuttaa vahvasti freireläinen näkemys ihmisen tietoisuuden herättämisestä ja sen yhteydestä toimintaan ja osallistumiseen. Freiren (2005) tunnetuin teos on *Sorrettujen pedagogiikka*, missä hän esittää teoriansa dialogisesta pedagogiikasta. Hänet luetaan 1900-luvun vaikutusvaltaisimpien kasvatusteoreetikoiden joukkoon. Freire korostaa kasvatuksen poliittista merkitystä ja sorrettujen tehtävää vapauttaa itse itsensä sortajien kahleista ja vapauttaa samalla sortajansa. Tutkimukseni teorian keskeiset käsitteet nojaavat Leena Kurjen (2000) sosiokulttuurisen innostamisen teoriaan sekä Paolo Freiren ajatuksiin. Tutkimukseni kanalta keskeiset käsitteet ovat sosiokulttuurinen innostaminen, dialogi, osallisuus, yhteisöllisyys sekä soveltava teatteri.

2.2 Tutkimuskysymykset ja toteutustapa

Tutustuin opinnoissani sosiokulttuurisen innostamisen teoriaan ja näin teoriassa yhtymäkohtia niin sosiaalityön kuin teatterityönkin kenttään. Nämä lähtökohdat innostivat minua ja halusin selvittää käytännössä sosiokulttuurisen innostamisen periaatteiden toteutumista ilmaisupainotteisella työpajalla.

Tavoitteenani oli vastata otsikon Sosiokulttuurista innostamista ilmaisupainotteisella työpajalla asettamaan kahteen alakysymykseen:

1. Miten sosiokulttuurisen innostamisen teoria toteutuu ilmaisupainotteisen työpajan kevään työpajaprosessissa?
2. Millaiset tekijät vahvistavat tai heikentävät innostumisen alueita prosessissa yksilötasolla?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni vastasin osallistumalla itse työpajapajaprosessiin ja havainnoimalla pajaprosessia alusta loppuun. Havaintojani ja kokemuksiani vertasin sosiokulttuurisen innostamisen käsitteen toiminnan eri osapuoliin: 1) innostaja, 2) innostuja ja 3) toiminta.

Toista tutkimuskysymystä varten haastattelin osallistujia, pajalaisia. Vertailin osallistujien haastatteluita sekä omia havaintojani sosiokulttuurisen innostamisen teorian käsitteisiin A) Kasvatuksellinen ulottuvuus (yksilö), B) Sosiaalinen ulottuvuus (yhteisö) sekä C) kulttuurinen ulottuvuus (yhteiskunta). Tutkimusmenetelmänäni käytin avointa teemahaastattelua. Haastattelun aikana esiin nousi myös muita kysymyksiä, jotka puran tutkimuksessani auki myöhemmin seitsemännessä luvussa samalla kun puran muutkin haastattelut auki.

2.3 Lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät

Laadullisen tutkimuksen, jota nimitetään myös kvalitatiiviseksi tutkimukseksi, perusajatus on kuvata todellista elämää. Tutkimusmenetelmänä se pyrkii kokonaisvaltaiseen tiedon hankintaan, jossa tutkimuksen aineisto kootaan luonnollisissa eli todellisissa

tilanteissa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tekijä käyttää usein ihmisiä tiedon keruun välineinä ja luottaa sekä heidän kanssaan käytyihin keskusteluihin että omiin havaintoihinsa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.) Usein laadullisen tutkimuksen aiheet ovat hyvin henkilökohtaisia, ja tätä voidaankin pitää kvalitatiivisen tutkimuksen yhtenä ominaispiirteinä (Kylmä & Juvakka 2007, 20).

Tämän laadullisen tutkimuksen lähestymistapa on fenomenologis-hermeneuttinen. Vaittimon (1999) mukaan hermeneuttinen ajattelu korostaa havainnoijan ja havainnoitsijan kuulumista samaan horisonttiin, joka muodostuu henkilöiden vanhasta kokemustaustasta. Siinä korostetaan totuutta tapahtumana, joka muodostuu kahden ihmisen välisessä dialogissa ja samalla muokkaa tätä horisonttia. (Vaittimo 1999, 20 – 22.)

2.3.1 Osallistuva havainnointi

Hermeneutiikka on analyysimenetelmä, jolla pyritään kehämäisesti syvenevään ymmärtämiseen. Hermeneutiikka ilmenee tutkimuksessani niin, että minulla ei ollut alussa viitekehystä eikä näkökulmaa, vaan ne tulivat mukaan havainnoinnin edistyessä ja lopulliset tulkinnot tein niitä vasten. Osallistuin itse pajaprosessiin, minkä seurauksena minulla ja ryhmäläisillä syntyi yhteistä kokemustaustaa ja sitä kautta myös yhteistä ymmärrystä. Havainnoinnin avulla sain tietoa siitä, miten pajalaiset osallistuivat ryhmään ja miten pajaprosessi eteni. Uusitalon (1995, 89) mukaan tieteellinen havainnointi on tarkkailua eikä vain näkemistä. Hirsjärven ym. (2000, 203–204) mukaan osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaansa. Tutkimukset ovat yleensä kenttätutkimuksia, ja tutkija pyrkii pääsemään tutkittavan ryhmän jäseneksi. Tutkija pyrkii myös jakamaan elämäkokemuksiaan ryhmän jäsenten kanssa. Havainnoijalle muodostuu usein jokin rooli ryhmässä ja osallistumisen aste voi vaihdella.

Osallistuin havainnoitsijana ja ryhmäläisenä pajaprosessiin. Alusta alkaen tein selväksi, että olen työpajaprosessiin osallistuva harjoittelija ja teen työpajaprosessista opinnäytetyöni. Osallistujat ottivat minut hyvin vastaan. Työpajan alussa tutkimukseni näkökulma ja viitekehys olivat vielä avoimia, joten annoin ryhmäläisille mahdollisuuden ehdottaa minulle tutkimuksen aihetta. Ryhmästä ei noussut tutkimukselleni aihetta, mutta he kyselivät innokkaasti tutkimukseni edistymisestä. Alusta asti loin ryhmäläisiin luottamuksellista suhdetta tutustumalla, keskustelemalla ja olemalla kiinnostunut heidän asioistaan. Pyrin luottamuksen rakentamisella saamaan esiin rehellistä ja avointa pu-

hetta kokemuksista. Tutkimukseni kannalta tämä palveli tutkittavan aineiston keruussa. Mielestäni onnistuin tässä tavoitteessani hyvin.

Osallistuvassa havainnoinnissa syntyy usein eettisiä ongelmia, miten kertoa tutkittaville tutkimuksesta, ja sen tarkoituksesta ja miten tutkittava kykenee toimimaan tilanteessa aidosti ja luonnollisesti, vaikka tutkija on keräämässä tietoa tutkimukseensa. Havainnointimenetelmiä on kritisoitu eniten siitä, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta. Haittana pidetään myös sitä, että havainnoija saattaa sitoutua emotionaalisesti tutkittavaan ryhmään ja tilanteeseen. Tästä syystä objektiivisuus kärsii. Joissakin havainnointin tilanteissa voi olla vaikea tallettaa tietoa välittömästi, jolloin tutkijan täytyy luottaa muistiinsa. Havainnointimenetelmää käytettäessä on tärkeää, että tutkija pitää havainnot ja omat tulkintansa erillään. (Hirsjärvi ym. 2000, 200–204).

Oman havaintoni mukaan osallistumiseni ei haitannut ryhmäprosessia enkä itse kokenut vaikeuksia ryhmätoimintaan osallistumisessa. Havainnointiani häiritsi ajoittain emotionaalinen sitoutuminen ryhmäprosessiin ja sen osallistujiin. Pysin tutkimuksessani erottamaan omat kokemukseni ja havaintoni toisistaan. Tätä helpottaakseni kirjoitin havaintoni muistiin välittömästi päivän päätteeksi.

2.3.2 Haastattelut

Varton (2000, 95) mukaan tutkimus alkaa sitä, että kysytään jotain jossakin merkitysyhteydessä. Vastaamisessa on olennaista tuon merkitysyhteyden ilmeiseksi, tunnistettavaksi ja kaikille näkyväksi tekeminen. Juvakan (1999) mukaan tulkitsevassa tutkimussuuntauksessa tiedon ajatellaan muodostuvan tutkimuksen toimijoiden ja tutkijan välisessä vuorovaikutuksessa. Tulokset muodostuvat tutkijan tekemien tulkintojen kautta. (Juvakka 1999, 65.)

Tutkimukseni haastattelut toteutin avoimina teemahaastatteluina. Teemahaastattelun avulla pyrin saamaan merkityksellisiä vastauksia asetettuihin tutkimustehtäviin. Aluksi valitsen tietyt keskeiset teemat, joiden avulla – sekä tarkentavien kysymysten varassa – teemahaastattelu etenee. Se, mitä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä on jo aikaisemmin tiedetty, ohjasivat teemojeni valintaa (Tuomi & Sarasjärvi 2003, 77-78.) Keskeiset teemat helpottavat tutkijaa haastattelun eteenpäin viemisessä, mutta mahdollistavat kuitenkin tutkittavan mielipiteiden esiin nousemisen. Teemahaastattelussa huomioidaan sekä ihmisten tulkinnat asioista että heidän niille antamansa merkitykset.

Keskeisenä pidetään myös sitä, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Avoimessa haastattelussa haastattelija selvittää haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä, tunteita ja käsityksiä sitä mukaan kun ne tulevat keskustelussa vastaan. Avoin haastattelu vie paljon aikaa ja haastattelun ohjailu jää haastattelijan huoleksi. (Hirsjärvi ym. 2000, 194 – 197.)

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina työpajan tiloissa. Paikalla olivat ainoastaan haastateltava ja haastattelija, ja haastattelut nauhoitettiin. Tiedon lähteinäni olivat yksittäisten ihmisten kokemukset, kuten fenomenologisessa tutkimuksessa yleensä. Yksilöhaastattelun valintaa perustelen myös sillä, että uskoin haastateltavien vapautuvan enemmän ja kertovan avoimemmin kokemuksistaan, kun ei tarvitse kuulla toisen vastausta ja peilata omaa kokemustaan siihen, kuten ryhmähaastattelussa olisi mahdollisesti tapahtunut. Etuna haastatteluja tehdessäni oli se, että tutkijana olin osallistunut työpajaprosessiin ja haastateltavat tunsivat minut.

Havaintoni mukaan haastateltavien oli helppo puhua asioistaan minulle, koska he jo luottivat minuun jollain tasolla ja he olivat puhuneet minulle asioistaan aiemminkin. Haastattelu kesti tunnista, kahteen ja se toteutettiin keskeyttämättä valmiita teemoja käyttäen vapaasti keskustelemalla. Toteutin haastattelut työpajajakson jälkeen.

Kaikkiaan haastattelin neljää osallistujaa. Tutkijana perustelen suppeaa otantaa haastattelujen laajuudella. Osallistuttuani työpajaprosessiin havainnoijana minulla oli esioletuksia siitä, mitä osallistujat mahdollisesti tulevat haastattelussa kertomaan. Osa oli motivoinut osallistumaan työpajaprosessiin, ja toinen osa vastusti prosessia jollain tasolla. Havaintojeni perusteella valitsin kaksi työskentelyyn motivoitunutta ja kaksi prosessia vastustanutta haastateltavaa. Osallistujien kohdalla oli myös mietittävä sitä, kuka pystyy haastattelun antamaan ja puhumaan kokemuksistaan johtuen ilmaisullisista vaikeuksista tai elämäntilanteesta tms. Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen. Osallistujista kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta. Yksi haastatelluista keskeytti alkuvaiheessa haastattelun ja sanoi, ettei pystykään sitä antamaan.

2.3.3 Aineiston käsittely ja aineistoanalyysi

Analyysivaihetta pidetään laadullisessa tutkimuksessa haastavana, sillä sitä eivät ohjaa tiukat säännöt ja valintamahdollisuuksia on olemassa useita. Toisaalta analyysivaihetta voidaan pitää mielenkiintoisena ja haastavana vaiheena aineiston runsauden ja elämänläheisyyden takia. Pääsääntö analyysitavan valinnassa on, että tutkijan tulee valita sellainen analyysitapa, joka antaa parhaiten vastauksen asetettuun tutkimustehtävään. (Hirsjärvi ym. 2007, 219 – 220.)

Sisältöanalyysin avulla pyritään tutkittavasta ilmiöstä laatimaan tiivistetty kuvaus sekä kuvaamaan aineiston sisältöä sanallisesti. Analyysin avulla pyritään saamaan vastaus tutkimustehtävään. Analyysi etenee vaiheittain. (Hirsjärvi ym. 2007, 217.)

Analyysin ensimmäinen vaihe oli haastattelujen purkaminen ja auki kirjoittaminen. Tämän jälkeen luin haastattelut läpi ja perehdyin niihin. Poimin haastatteluista tutkimuskysymysten kannalta oleellisen tiedon ja ryhmittelin vastauksia käsitteiden A) kasvatuksellinen ulottuvuus, B) sosiaalinen ulottuvuus ja C) yhteiskunnallinen ulottuvuus alle. Tätä vaihetta seurasi haastattelujen pilkkominen vielä alakäsitteiden alle saadun tiedon ymmärtämisen helpottamiseksi.

Tässä tutkimuksessa kirjoitin haastattelut auki suoria lainauksia käyttäen, jotta haastateltavan kokemus tuli muuttumattomana esille. Erotin haastateltavat toisistaan käyttämällä kirjaimia J, K, M, R. Näin lukijalle hahmottuu kokonaiskuva haastateltavan henkilön kokemuksista. Tutkijana vertasin haastattelutuloksia: yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia haastateltavien kesken sekä vertaillen tuloksia suoraan sosiokulttuurisen innostamisen teorian käsitteisiin. Tutkimuksessani pyrin ymmärtämään haastatteluissa esiin nousevia kokemuksia ja näkemyksiä tutkimukseen osallistuvien näkökulmasta. Tämän tiedon avulla pyrin ymmärtämään ja kuvaamaan työpajaprosessin vaikutuksia yksilötasolla.

2.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus ei ole lähtökohdissaan täysin riippumaton tutkijan tutkimuskohdetta koskevista ennakkokäsityksistä. Tutkijan omat ennako-oletukset ja esikäsitykset syntyvät Varton mukaan hänen omasta jäsentyneisyydestään. (Varto 1992, 33.)Tässä kohtaa oman

esiymmärrykseni rakentumiseen vaikuttivat elämäkokemukseni, työkokemukseni sosiaalialalla sekä työharjoitteluni ilmaisupainotteisella työpajalla. Lisäksi valitsin haastateltavat henkilöt itse. Olin haastattelu- ja analysointivaiheessa täysin tietoinen siitä, että taustalla vaikutti minun oma kokemukseni työpajaprosessista. Tiiviin prosessin ja pajalaisiin tutustumisen vaikutuksesta minulla oli oma emotionaalinen kokemus asioista. Kirjoittaessani kiinnitin tähän huomiota ja pyrin erottamaan tekstissä oman oletukseni ja havaintoni toisistaan.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet on kerrottava selkeästi ja totuudenmukaisesti. Ydinasioita tutkimuksessa ovat henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kuvaukset. Validius eli pätevyys merkitsee kuvauksen ja siihen liitettyjen selitysten ja tulkintojen yhtenäisyyttä. (Hirsjärvi ym. 2000, 214.) Tutkimuksessani kuvaan haastattelutilanteen selkeästi ja kuvaan haastateltavien vastaukset suorina lainauksina. Tutkimuksessani pyrin erottamaan omat tulkintani ja havaintoni toisistaan.

3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Innostaminen (*anima*) tarkoittaa elämää/elähdyttämistä. Toisaalta käsite voidaan johdattaa myös sanasta *animus*, jolloin yhteydet motivaatioon ja liikkeeseen ovat ilmeiset. Käsitteellä on ikään kuin kaksoismerkitys, toisaalta antaa elämä ja toisaalta asettua (panna) suhteeseen. (Kurki 2000, 19.) Sosiokulttuurisen käsite on monimutkainen. Se koostuu kahdesta hyvin monitahoisesta ja vaikeasti määriteltävästä käsitteestä, sosiaalinen ja kulttuuri. Kun nämä käsitteet yhdistetään, syntyy vaativa termi ”sosiokulttuurinen”, mikä voi tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita. Sosiokulttuurinen ei tarkoita välttämättä pelkästään sosiaalisen yhteydessä tapahtuvaa taiteellista toimintaa tai korkeakulttuuria, se voi olla myös elämäntapaan ja arkeen kuuluvaa. Kulttuuri onkin yhteisön kuva, jota taide muokkaa. (Taide on mahdollisuuksia 2002, 9).

Kurki (2000) kerää määritelmien ytimeistä ajatuksen, että innostaminen on tapa elähdyttää, herättää ihmisten tietoisuutta ja saada tätä kautta ihminen liikkeelle kohti itsetoiteutuksen prosessia ja organisoitua toimintaa. Innostaminen suuntautuu sosiaaliseen kommunikaation edistämiseen ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjektien välisen suhteen kehittämiseen. (Kurki 2000, 19 – 20.) Freiren (2005, 91) mukaan liikkeen lähtökohta on ihmisessä. Ihminen on yhtä maailman ja todellisuutensa

kanssa, joten liikkeen on lähdettävä ihmisen ja maailman välisestä suhteesta. Siksi on lähdettävä liikkeelle ihmisen nykyhetkestä, jossa hän on omassa elämäntilanteessaan mutta jonka yläpuolelle hän voi nousta ja johon hän voi vaikuttaa. Vain tilanteesta, jonka määrittelee ihmisen oma näkemys, liike on mahdollista.

3.1 Innostamisen tavoitteet

Madridilainen professori J. V. Merinon 1997 jakaa innostamisen kahteen päätavoitteeseen. Ensimmäisen mukaan ”herätetään henkiin elämää siellä, missä sitä ei ole”, mikä tarkoituksena on luoda liikehdintää, aloitekykyä, motivaatiota ja itsenäistä toimintaa. Toinen tavoite on ”tukea ja saada liikkeelle niitä kykyjä, jotka jo ovat olemassa”. Tarkoituksena on löytää ja motivoida yksilön ja ryhmien kykyjä osallistumaan sosiaaliseen, kasvatukselliseen ja kulttuuriseen toimintaan. (Kurki 2000, 23.)

Merino 1997 puhuu innostamisesta kolmen avainkäsitteen kautta: 1. Elämän antaminen ja innostaminen, joilla viitataan persoonallisen, inhimillisen yhteisön ja yhteiskunnan rakentamiseen ja hyvän arkipäivän elämänlaadun tavoittelemiseen. Työpajan tavoitteena tämä keskittyi yksilön elämänhallintataitojen, esim. vuorokausirytmien kuntoon saattamiseen ja tätä kautta yksilön paremman elämänlaadun tavoittelemiseen. 2. Välittäminen, välittäjäksi ryhtyminen tavoitteena synnyttää aidoissa projekteissa toimivia sosiaalisen oma-aloitteisuuden ryhmiä. Työpajan tavoitteena tämä käsite keskittyi tukemaan yksilön omaa luovaa osallistumista työpajaprosessiin ja tulevaisuudessa osallistumaan muihin projekteihin. 3. Laadullinen muutos, joka tarkoittaa käytännössä asenteiden ja tilanteiden muuttamista passiivisesta aktiiviseksi sekä yksilön toiminnan muuttamista osallistuvaksi ja solidaariseksi. Kolmas käsite sopi parhaiten yhteen työpajan oman tavoitteen torjua kokopäiväpassiivisuutta kanssa. Merinon esittelemien tavoitteiden yhteneväisyys työpajan ja sosiokulttuurisen innostamisen välillä loi hyvän pohjan tutkimustani varten. (Kurki 2000, 24.)

Innostamisen keskeinen tavoite on, että ihmiset tulevat tietoisiksi omasta roolistaan yhteisössä, yhteiskunnassa ja maailmassa. He huomaavat, että heidän toimintansa omassa arjessa liittyy laajemmin yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan. Innostaminen on kaikkien niiden toimenpiteiden summa, jotka luovat sellaisia osallistumisen prosesseja, joissa ihmiset kasvavat aktiivisiksi toimijoiksi. (Kurki 2000, 19–20.)

3.2 Dialogi

Tutkimukseni johtajatuksen mukaan uskon ihmisen innostamisen ja innostumisen tapahtuvan aidossa dialogisessa suhteessa. Kurki listaa innostamisen tavoitteiksi sosiaalisen kommunikaation edistämisen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämisen ja subjekti-subjektisuhteen kehittämisen. (Kurki 2000.) Freiren dialogisen toiminnan teoriaan kuuluu kaksi subjektia, jotka kohtaavat yhteistyössä muuttaakseen maailman. Yhteistyö on tasavertaista ja voidaan saavuttaa vain kommunikaatiolla. Tähän suhteeseen ei kuulu alistavaa subjektia eikä alistettua objektia. (Freire 2005, 186–187.)

Martin Buberin (1993) mukaan dialogisuus toteutuu kahden subjektin, kahden tasavertaisen ihmisen kohtaamisessa, jossa kumpikin kuuntelee ja kunnioittaa toisiaan, mielihyvä-eroista huolimatta. Buber kutsuu tätä tilannetta minä-sinäsuhteeksi, jossa molemmat osapuolet haluavat lähestyä ja ymmärtää toisistaan, maailmaa. He hyväksyvät toistensa erilaiset lähestymistavat, koska kumpikin lähestyy asiaa omien kokemustensa pohjalta.

Filosofian tohtori David Bohmin mukaan sana dialogi juontuu kreikan kielen sanasta *dialogos*. ”Dia” tarkoittaa ”lävitse” ja ”logos” sanaa tai laajemmin sanan merkitystä. Hän kirjoittaa, että dialogi tarkoitti alun perin ”merkitysten vapaata virtaa ihmisten välillä”. (Bohm 1996, 6.) Helena Aarnio (1999, 40) määrittää dialogin seuraavasti: dialogi on jatkuvaa ja kehittyvää kommunikointia, jonka tavoitteena on parempi ymmärrys maailmastamme, itsestämme ja toinen toisistamme. Mönkkönen puolestaan näkee dialogisuuden ihmisten välisenä avoimena vuoropuheluna (Mönkkönen 2007, 25). Hän nimeää dialogisuuden yhdeksi vuorovaikutukseen liittyväksi käsitteeksi. Vuorovaikutus on laaja käsite, joka pitää sisällään yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Käsitteen monimuotoisuudesta kertoo se, että vuorovaikutus voi olla esimerkiksi yhteistyötä tai sosiaalisesti jaettuun sääntöjärjestelmään, mutta yhtä lailla siihen voi liittyä vallan käyttöä tai toisten huomiotta jättämistä. (Mönkkönen 2002, 19–20.)

Dialogista ja dialogisuudesta on kirjoitettu paljon ja monin eri näkökulmin. Mielestäni dialogisuuden määritelmä on avoimuus ja tasavertaisuus kahden ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa. Sujuvassa dialogissa voidaan erottaa myös puhe ja kuuntelu. Sen tavoitteena on kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen molemmille osapuolille. Dialogisuuden onnistumiseksi on hyvä muistaa, että jokainen ihminen kommunikoi

omista kokemuksistaan ja omasta todellisuudestaan käsin. Vuorovaikutussuhteen luotamuksellisuus mahdollistaa ihmiselle uskalluksen heittäytyä.

Isaacs määrittää dialogissa harjaantumisen kannalta tärkeimmiksi taidoiksi neljä taitoa: kunnioitus, kuunteleminen, odottaminen ja suora puhe. Taitojen esiintyessä yhtäaikaista keskustelusta on löydettävissä tasapainoa, joustavuutta ja eheyttä. Dialogitaidot eivät kuitenkaan ole yksinkertaisia sääntöjä, vaan dialogiin orientoituminen edellyttää koko ajattelutavan uudistamista. (Isaacs 2001, 96, 239.) Näiden neljän taidon toteutuminen työpajan pajaohjaaja-pajalainensuhteessa olivat merkityksellisiä aidon dialogin ja innostumisen synnyssä.

3.3 Osallisuus

Osallisuuden edellytyksenä pidetään yksilön sellaista kuulumista yhteisöön, joka ilmenee yhteisöön kuulumisen tunteena ja kokemuksena siitä, että hän on sidoksissa ympäröivään maailmaan. Sosiokulttuurisen innostamisen mukaan ihmisen perustarpeisiin sisältyy tunne siitä, että on osa yhteisöä. Osallisuus on tärkeää, henkilökohtaista ja merkityksellistä. Meille jokaiselle on tärkeää olla osa kokonaisuutta. (Opintokeskus Kansalaisfoorumi.)

Kurjen (2000, 89) mukaan innostaminen on osallistavaa toimintaa käytännössä, mikä tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa yhteisen päämäärän suuntaan. Tavoitteena on toiminnan ja osallistumisen avulla saada aikaan muutoksia yhteiskunnassa. Nämä määritelmät vastaavat omiani. Mielestäni osallisuuden tunne on hyvin henkilökohtainen kokemus eikä sitä voi kukaan määritellä toisen puolesta. Mielestäni ihmisellä on luontainen tarve kuulua johonkin ryhmään ja luoda elämälleen merkityksiä. Uskon, että ilman ryhmää ja sen tuomaa merkitystä elämä on tyhjää ja ulkopuolista.

Taiteissa ja teatterissa osallisuudessa olennaista on ihmisten yhteinen toiminta; maailma on ihmisten väliin jäävä tila, joka syntyy ihmisten kokoontuessa yhteen ja toimies-sa yhteisten asioiden eteen. Osallistujat luovat sen mitä tavoitellaan. (Bardy ym. 2007, 25.) Teatterin osallisuuden yhteydessä puhutaan kohtaamisesta. Pekka Korhosen mukaan taide osallistaa kuvitteluleikkiin, jossa kohdataan ja kyseenalaistetaan se, kuka itse on, ja ympäröivä todellisuus. Kuvitteluleikkiin osallistuminen voi johtaa ihmisen

voimaantumiseen ja muutokseen. Teatterin osallisuuden tavoitteena on pyrkimys muutokseen. (Bardy ym. 2007, 109–111). Työpajalla pajalaisten osallistumisella ja liittymisellä ryhmään sekä sitoutumisella yhteiseen toimintaan oli merkitystä innostumisen kannalta.

4 Teatteri innostamisen välineenä

Kurki (2000) määrittelee teatteritoiminnan yleisesti oivaltamisen välineeksi inhimillisten suhteiden ja yhteiskunnallisen tilanteen välillä. Teatterissa yhdistyvät kulttuuriset, taiteelliset, kasvatukselliset ja sosiaaliset elementit. Teatterilla ja innostamisella on samat perustavoitteet: herätellä osallistujia toimintaan ja kehittää osallistujan itsenäisyyden tasoa, mikä saa aikaan sen, että ihminen astuu ulos passiivisuudestaan ja asettuu suhteisiin toisten ihmisten kanssa. Teatteri tukee ihmistä kohti parempaa tietoisuutta, ymmärrystä, henkistä kehitystä ja kriittistä ajattelua. Teatterityö pyrkii oikeudenmukaisuuteen sekä persoonalliseen, yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen muutokseen, transformatioon.

Kurjen määritelmä teatterin toiminnasta tukee omia ajatuksiani hyvin. Uskon että teatterin keinoja käyttäen ihmisen olisi mahdollista eheytyä ja herätä tietoiseksi nykyhetken elämäntilanteeseensa ja innostua. Teatterin avulla yksilö voi kohdata itsensä, yhteisönsä sekä yhteiskunnan ja kommunikoida sujuvasti näiden eri tasojen välillä. Usein sosiokulttuurisen innostamisen välineenä käytetään soveltavan teatterin keinoja. Soveltavan teatterin menetelmiä ovat esimerkiksi yhteisöteatteri, prosessidraama, theatre in education ja sorrettujen teatteri eli foorumi. (Ostern, 2000.) Rohd (1998) mukaan ydinsanana soveltavan teatterin prosessissa on dialogi. Avaan tutkimukseni seuraavassa kappaleessa soveltavan teatteria, koska mielestäni on selkeämpää määrittelyssä edetä alun yläkäsitteestä kohti rajatumpaa osa-aluetta.

4.1 Soveltava teatteri

Soveltavan teatterin tutkimuskeskuksen johtaja James Thompson nimeää soveltavan teatterin yläkäsitteeksi, joka sisältää kaikki draamatyöskentelyn osa-alueet, prosessit ja erilaiset esitysmuodot ja osallistavat työpajat. Työskentelyn kesto, prosessit ja esitys-

muodot vaihtelevat suuresti. (Ventola & Renlund 2005, 49.) Teatteri voidaan jakaa kahteen alueeseen sen mukaan, mikä katsojan rooli on teatterin synty- tai esitys prosessissa. Teatteri esitystaiteena keskittyy esityksen valmistamiseen, eikä sen yleisö osallistu näyttämön tapahtumiin. Osallistava teatteri (Participatory Theatre) puolestaan keskittyy ilmiöiden ja aiheiden käsittelemiseen yhdessä osallistujiensa kanssa. Osallistavassa teatterissa raja esiintyjien ja katsojien välillä on hyvin joustava. (Koskenniemi 2005, 11.)

Teatteritaiteen tohtori Soile Rusanen jakaa osallistavan teatterin kasvatukselliseen, yhteisölliseen sekä terapeuttiseen genreen, sen mukaan mihin toiminnalla pyritään. Rusanen kuitenkin toteaa, että jako on jossain määrin keinotekoinen, koska osallistavalla teatterilla voi olla myös muita kuin edellä mainittuja pyrkimyksiä. Eri genrejen työtapoja myös sovelletaan tarpeen tullen ristikkäin. (Rusanen 2005, 24.)

4.2 Yhteisöteatteri

Mietin pitkään, mihin genreen ilmaisupainotteinen työpaja kuuluu. Työpajalla käytettiin yleisesti tekemisestä nimeä teatteri tai ilmaisu. Käsitteistöviidakko on hyvin laaja ja moninainen. Mielestäni työpajatoiminnan voi asettaa kuulumaan osallistavan teatterin yhteisölliseen genreen. Osallistavan teatterin yhteisöllisestä genrestä käytetään useita nimityksiä: yhteisödraama ja -teatteri, soveltava teatteri sekä draama- ja teatteri yhteisöissä. Termejä yhdistää ajatus draama- ja teatterilähtöisten menetelmien soveltamisesta yhteisöjen kanssa tehtävään työhön, jossa painotetaan osallistavuutta ja muutoksen mahdollisuutta.

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisussa *Draamaa ja teatteria yhteisöissä* käytetään termiä yhteisödraama ja -teatteri. Sitä luonnehditaan paikalliseksi, yhteisön ja yhteistyöryhmien arkeen kiinnittyväksi draamalliseksi toiminnaksi, joka tukee muutoksen mahdollisuutta yhteisössä. (Ventola & Renlund 2005, 12.)

Jouni Piekkari lisää pro gradu työssään *Draama ja teatteri yhteisöissä* termin alle vielä spesifimmän, osallistavan yhteisöteatterin käsitteen. Osallistavassa yhteisöteatterissa korostuu Piekkarin mukaan selkeä pyrkimys työskennellä yhteisön itse määrittämän muutoksen hyväksi teatterin keinoin. Hän kuvaa osallistavaa yhteisöteatteria sillaksi kohti konkreettista muutosta. Tavoitteena on aktivoida yhteisöä suunnittelemaan omaa

tulevaisuuttaan, kuitenkin niin, että kysymykset ja vastaukset nousevat yhteisöstä itsestään. (Piekkari 2002, 38–39.) Mielestäni juuri konkreettiseen muutokseen pyrkiminen liittyy osallistavan yhteisöteatterin sosiokulttuurisen innostamisen kenttään. Myös tutkimassani työpajassa lähtöajatuksena on rakentaa näytelmä pajalaisilta nousevista teemoista.

4.3 Yhteisöllisyys

Meidän kulttuurissamme yhteisöllisyys ja sen häviäminen puhuttaa teatterin tekijöitä ja draamakäsivattajia. Länsimainen yhteiskunta on muuttunut yksilökeskeiseksi ja sosiaaliset yhteisöt ovat pienentyneet. Erikoislääkäri Pirjo Lindforsin mukaan yhteisöllisyyden puutteesta on tullut yhteiskuntamme suurimpia sairastuttajia. Suurin osa lääkeriippuvuudesta ja syrjäytyneisyydestä saataisiin hallintaan tukemalla yhteisöllisyyttä. Onnellisuuteen kuuluu sosiaalisuus, yhteiset arvot, kunnioitus, arvostus, läheisyys, huumori ja koskettaminen. (Koskenniemi 2005, 29–30). Tämä kehityssuunta huolestaa myös minua sosiaalialan työntekijänä, ja tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana haluaisin vaikuttaa yhteiskunnassamme yhteisöllisyyden tukemiseen.

Draama ja yhteisöteatteri nähdään paikkana, joka voi tarjota puuttuvaa yhteisöllisyyden kokemusta. Teatteri ja draama toimivat kohtaamisen tiloina, joissa voi purkaa ja uudelleenrakentaa ihmisenä olemista. Yhteisöteatterin ohjaaja palvelee ryhmän tarvetta ja toimii innostajana ja oppaana. Yhteisöteatteri ei ole pelkkää ongelmanratkaisua vaan 2000-luvulle tultaessa siinä korostuu ihmisten yhteen saattaminen ja yhdessä toimiminen. Yhteisöteatteri juhlistaa elämää, vahvistaa elämyksiä ja kokemuksia, purkaa aggressiota, viihdyttää sekä täydentää ja kommentoida elämää. (Koskenniemi 2005, 30–31.)

5 Ilmaisupainotteinen työpaja esittelee itsensä

Ilmaisupainotteisen työpajan työskentely on tavoitteellista ja hyvin kurinalaista yhteisen päämäärän (teatteriesitys) eteen. Prosessin tavoitteita ovat:

1. Tukea ja parantaa nuorten työ- ja opiskelukykyä teatteritoiminnan avulla sekä ehkäistä syrjäytymistä
2. Oppia työyhteisötaitoja

3. Saada opinto-ohjaus ja työllistyä
4. Valmistaa teatteri-esitys nuorten lähtökohdista ja käsitellä näin nuorten ongelmia.
5. Pyrkimys parantamaa nuoren itsetuntemusta.

Teatteri pyrkii osaltaan vaikuttamaan yhteiskunnan ajankohtaisiin ongelmiin, kuten työttömyyteen, syrjäytymiseen ja yksinäisyyteen. Näytelmissä käsitellään aina ryhmästä nousevia, nuorten omaan elämään liittyviä ajankohtaisia teemoja.

Työpaja tiedottaa työpajatoiminnasta TE-keskukselle ja työpajatoimintaan pääsyn edellytyksenä on myönteinen työkokeilupäätös. Työpaja sijoittuu välityömarkkinoille valmennus ja ohjauspalveluihin kolmannen sektorin kentälle. Yleisesti työpajatoimintaa rahoittavat TE-keskus ja OKM (avustus nuorten työpajatoimintaan) sekä projektituet ja toiminta-avustukset.

Työpajalla toimii kaksi ryhmänohjaajaa, joista toinen on yksilövalmentaja. Ryhmänohjaajat valmistelevat yhdessä työryhmän kanssa teatteriesityksen, jota esitetään yleisölle. Yksilövalmentaja keskustelee ryhmäläisten kanssa heidän henkilökohtaisista asioistaan. Lisäksi teatterilla toimii toiminnanjohtaja-talousvastaava, joka osallistuu talon asioiden lisäksi ryhmäläisten jatkopoluttamiseen, opinto-ohjaukseen sekä yleiseen neuvontaan käytännön asioissa. Palkkatuella pyritään myös vuosittain palkkaamaan vähintäänkin yksi henkilö työpajan avustaviin kehittämistehtäviin. Teatterilla on oma päihde-ohjelma, johon jokainen työntekijä tai harjoittelija sitoutuu toimintaan osallistuessaan.

Jokaisesta työpajasta kerätään palautetta osallistujilta sekä pajajakson aikana että sen päättyessä. Niiden avulla kehitetään työpajan sisältöä ja ohjaustoimintaa sekä yksilövalmennusta. Tällä hetkellä keskeisimpänä tavoitteena on entistä yksilöllisempi ohjaus ja hyvinvointineuvonta, mikäli tähän saadaan lisäresursseja.

6 Työpajaprosessi 3.2.14–30.5.14 – Sosiokulttuurista innostamista?

Viitekehyksen sisältä löytyy yksinkertainen ajatus ihmisten kohtaamisesta ja itsensä löytämisestä, oman ja yhdessä tekemisen kautta. Seuraavassa osiossa vertaan tutki-

mukssessani työpajaprosessia sosiokulttuurisen innostamisen toiminnan eri osapuoliin:

1) innostaja, 2) innostuja ja 3) toiminta.

Kurki (2000, 47) puhuu kirjassaan innostamisen toiminnan kolmesta eri osapuolesta, joista välittäjä/innostaja, joka luo ihmisen toiminnalle mahdollisuuden. Työpajalla innostajina toimivat pajaohjaajat. Innostamisen/toiminnan kohde, ryhmä, missä toiminta toteutetaan. Työpajalla innostuja olivat pajalaiset. Toiminta, jonka avulla saadaan aikaan persoonallista, yhteisöllistä muutosta. Työpajalla yhteinen toiminta kytkeytyi yhteisen näytelmän valmistamiseen. Kolmen tason taustalta saattaa löytyä myös neljäs osapuoli, jonka tukemana toiminta on mahdollista. Tässä tapauksessa Työpaja ry tukee pajatoimintaa.

6.1 Innostaja = työpajaohjaaja

Innostajaa verrataan usein oppaaseen, joka ohjaa ihmistä vaarallisilla matkoilla ja elämän tiellä. Innostaja on välittäjä ”kahden välillä”. Hän saattaa ihmisiä yhteen, osaa luoda suhteita, on toiminnan ja kommunikaation edistäjä sekä ihmisen usein erillään olevien arkipäivän maailmojen yhdistäjä ja dialogiin johdattaja. (Kurki 2000, 8.) Kurjen mukaan innostajan tehtävä on myös olla dynamisoija ja katalysaattori, joka herkistää, rohkaisee, yllyttää ja motivoi osallistumiseen. Hän välittää tietoja ja järjestää osallistumisen mahdollistavat ulkoiset olosuhteet. Innostaja rohkaisee ihmiset kokemaan ja auttaa heitä hyödyntämään kokemuksiaan. (Kurki 2011, 51.)

Tervon mukaan ohjaaja on innostaja, joka motivoi luovuuteen, tutkimiseen, reflektointiin ja organisoitumiseen. Ohjaaja on läsnä, yhteisöllistää ja herättää aktiiviseen osallistumiseen. (Tervo 2010). Nämä ohjaajan ja innostajan määritelmät vastasivat omia mielikuviani teatteri-ilmaisun ohjaajan ammatinkuvasta ja siitä millaiseen toimintaan minun tulisi omassa ammatin harjoittamisessani pyrkiä. Tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana ja tutkimuksen lähtökohdista käsin ajattelen, että työpajaohjaaja on innostaja ja hänen tärkein tehtävänsä on motivoida pajalainen aktiiviseen osallistumiseen. Ajattelen, että ilmaisupainotteisen työpajaohjaajan ammatinkuvaa seuraa sosiokulttuurinen innostaminen.

6.1.1 Auktoriteetti

Tässä kohtaa selvitän, miten haastateltavat kokivat ohjaajan vaikutuksen suhteessa omaan osallistumiseensa ja innostumiseensa.

Mitkä asiat tukivat osallistumista ja innostumista:

K: ” Kai ne ohjaajat toimii hyvin yhteen...Toinen ohjaaja on semmonen, että sille olis ollu varmaan helpompi puhua. Se tuntui, ettei se lähe niin helposti hyppiin silmille. Mut mä en tarkaan tiedä mut tulee vaan semmone fiilis, vapaampi fiilis. Toisessa ohjaajassa on niinku kaks puolta. Oon huomannut et sen räjähtelyn takana on kuitenkin se välittävä ihminen, joka osaa myös jonkun verran ottaa vastaan. Se toi oikeastaan sitä näkemystä, ettei kaikki oo mustavalkosta.”

J:”Mun osallisuutta lisäs se et oli tiukkaa ja ohjaaja sanoi tiukasti; jos haluat olla täällä niin sitten pitää tehdä näin. Se tuki et antaa siihen niinku tiukat rajat siihen hommaan ja niinku tossa näytelmänkin teossa.

Mä oon kuullu muutamalta tyypiltä siitä kun ohjaaja välillä huutaa...Mut se on oikeestaan mun mielestä hyvä et välillä huutaakin sillain me on saatu asiat kumminkin hoidettua. Mulle se toimii ku joku huutaa, tiedän et se on toisissaan ja se saa mut tekeen asioita.

Sekin on lisännyt innostumista ku kattoo miten ohjaaja toimii tossa ku ollaan rakennettu tota näytelmää. Ku ohjaaja on niin lahjakas äijä tässä näytelmähommeissa nii on hienoo kattoo ku se toimii. Ja hieno kattoo, miten se toimii meitäkin kohtaa. Se on kuitenkin tosi rento ja heittää läppää mut sit oikeesti ku pitää tehdä ni sit se on tiukka siitä. Mun osallistumista ei heikentänyt mikään.”

M: ”Mua on tukenu se et ohjaajat on sanonut suoraan. No mä tykkään ensinnäkin siitä et puhutaan asioista niiden oikeilla nimillä ja puhutaan suoraan ja sanotaan niinku asiat on. Itellä on toi pää sillain et jos joku asia jää vaivaan niin se vaivaa sit tosi paljon. Sen takia mä itekin sanon suoraan, välillä liiankin mut mä tykkään et puhutaan asioista suoraan. Ja varsinkin tämmösessä yhteisössä sen pitäisi olla itsestään selvyys. En tarkota et pitää tuoda ihmisten henkilökohtaisia asioita vaan niitä, mitä kuuluu tohon meidän ryhmätoimintaan. Mikään ei oo heikentänyt mun osallistumista.”

R: ”Ohjaaja nyt on varmaan saanut jotkut tekemään innokkaammin ja ne jotka tekee innokkaammin niin on saanut mut tekemään paremmin. Muiden innokkuus on osallistanut mua.”

Mitkä asiat heikensivät osallistumista ja innostumista:

K: ”Mun osallistumista heikensi se, että ohjaaja on jyrkkä joissakin kannoissaan. Liian helposti päästää aggresionsa auki. Se kumpuaa liian helposti varsinkin kun on nuorta ja rikkonaistenkin ihmisten kanssa tekemisissä. Mä en tiedä onko se hyvä, ehkä se voi olla jollekin hyvä. Mua se latistaa ja saa enemmän jumiin.”

R: ”Täytyy sanoa et mun innostumiseen ei toimi toi ohjaajan metodi. En tiedä, mikä saisi...Mut, jos ohjaaja kysyisi meiltä ideoita et mitä me halutaan ja sanos enemmän niistä asioista mitkä menee hyvin kun niistä mitkä menee huonosti.”

Haastatteluista nousi vahvasti esiin auktoriteetti ja sen kokeminen. Esiin nousi ohjaajan tiukka auktoriteetti: suora ja tiukka puhe, huutaminen. Haastateltavien henkilökohtainen suhde auktoriteettiin ja valtaan ja sen vaikutus toimintaan tulivat hyvin esiin kokemuksista. J ja M kokivat ohjaajan tiukkuuden ja suoruuden motivoineen ja innostaneen heitä toimimaan. Molemmat arvostivat ja kunnioittivat tiukkaa auktoriteettia. Erityisesti J koki tarvitsevansa auktoriteettia toiminnan tueksi. Hän kuvaili tarvitsevansa jonkun, joka huutaa ja saa hänet näin toimimaan.

K ja R kokivat ohjaajan auktoriteetin latistavana. Molemmat olivat kokeneet huutamisen hyvin henkilökohtaisella tasolla ja tämän seurauksena kokivat jumiutuneensa tekemisessä ja itsetunto oli laskenut. Heidän vastauksistaan nousi esiin toive vapaammasta toiminnasta, väljemmistä säännöistä ja kysyvämmästä kulttuurista. R kertoi kuitenkin innostuneensa ja motivoituneensa välillisesti ohjaajan auktoriteetista, koska ohjaaja oli saanut muut pajalaiset toimimaan.

Kovanen (2006) nostaa tutkimuksessaan tärkeänä esiin innostajan/ohjaajan ymmärryksen ihmissuhteiden ja ryhmäprosessin merkityksestä toiminnassa. Hänen pitää osata ratkaista konflikteja ja vähentää jännitteitä. Lisäksi innostajan pitää osata johtaa ryhmää ilman autoritaarista sävyä. Hänen tulee hyväksyä toisten tekemät aloitteet ja kyetä jatkuvasti omaksumaan uusia tietoja ja tekniikkoja. (Kovanen 2006, 12.) Torasvirran mukaan ohjaaja on nuorille aikuinen, johon he voivat luottaa, mikä on todella tärkeää, kun nuorten kanssa tehdään luovaa prosessia, jossa he paljastavat itsestään enemmän kuin tavallisessa kanssakäymisessä (Torasvirta 2007, 55).

6.2 Innostuja = työpajalaiset

Pajalaiset hakivat työpajalle joko sähköpostin tai puhelinsoiton välityksellä. Kaikki kiinnostuneet kutsuttiin henkilökohtaiseen alkuhaastatteluun. Jokainen haastateltava täytti henkilökohtaisen alkuhaastattelukaavakkeen, minkä pohjalta haastattelu käytiin. Kaavakkeessa kysyttiin aikaisempaa koulua ja työhistoriaa, mahdollisia mielenterveys- ja päihdeongelmia sekä kartoitettiin yksilön motivaatiota ja tarvetta ilmaisupainotteisen

työpajan kaltaiselle toiminnalle. Haastattelussa pajaohjaajat kertoivat myös työpajak-
son toteutuksesta; vaatimuksista ja haasteista.

Pajalle valikoitui alkuhaastattelujen perusteella 22 hengen ryhmä, joista 9 oli naisia ja 13 miestä. Ikäjakama oli 18–33 vuotiaita sekä mies ja nainen n. 50 vuotiaita. Suurella osalla osallistujista oli joko päihdeongelma, mielenterveysongelmia tai molempia. Suurimmalla osalla oli myös puutteita arjenhallinnassa, muun muassa vuorokausirytmien ylläpitämisessä. Muutama nuorempi mies ja nainen olivat mukana toiminnassa teatterikiinnostuksensa vuoksi sekä etsimässä omaa paikkaansa ja itseään elämässään. Osallistujista kuusi oli ollut mukana myös aikaisemman pajan toiminnassa. He pääsivät mukaan toimintaan uudestaan sen perusteella, että heidän katsottiin hyötynneen paja-toiminnasta ja he olivat itse motivoituneita. Pajaprosessin aikana kaksi osallistujaa keskeytti toiminnan. Toinen ei saanut itselleen jatkorahoitusta, ja toinen keskeytti päihde-ongelmiensa vuoksi.

6.3 Innostaminen eli toiminta = työpajaprosessi

Avaan tässä kohtaa ilmaisupainotteisen työpajaprosessin, jonka tarkoituksena on selkeyttää toiminnan kokonaiskuvaa lukijalle. Muistutan lukijaa myös siitä, että prosessikuvausta värittää oma ennakkokahtukseni toiminnan sosiokulttuurisen innostamisen muodosta sekä oma kokemukseni prosessista. Kuvaan prosessia omien tärkeiksi nostamieni havaintojen kuljettamana prosessin alusta loppuun.

Aloituspäivä:

Maanantai 3.2.14 ohjaajat saapuivat paikalle klo 9.30 ja ryhmäläiset klo 10. Työpajaohjaajat eivät kommentoineet tai suunnitelleet keskenään aloitusta tai tulevaa ryhmäprosessia. Heillä oli vuosien kokemus toiminnasta ja sillä lähdimme liikkeelle.

Aloitimme esittelykierröksellä. Ohjaaja aloitti puhumalla omasta jännityksestään rentouttaen näin tunnelmaa. Kaikki kertoivat vuorollaan itsestään ja syistään osallistua työpajatoimintaan. Osallistujat puhuivat jännityksestä eli paljastuimme toisillemme, myös minä vuorollani. Mielestäni tämä lisäsi ryhmän tasavertaisuutta, koska kaikilla oli sama tunne sisällään. Pajaohjaajat toivat huumoria kaiken aikaa mukaan, mikä sai ihmiset nauramaan ja rentoutumaan entisestään. Suurimmalla osalla pajajakson tavoitteina olivat itsetunnon lisääntyminen, omien pelkojen voittaminen, oman motivaation herättäminen toiminnalle sekä oman paikkansa löytäminen tässä yhteiskunnassa. Nä-

mä henkilökohtaiset tavoitteet ovat suoraan verrannollisia innostamisen tavoitteisiin. Tästä voin mielestäni tulkita, että ihmiset itsekin haluavat innostua omassa elämässään ja tulla innostetuksi.

Kävimme alussa läpi työpajan säännöt ja arvot. Katson, että niiden avulla toiminnan rakenne ja perusta linkittyvät yhteiseen toimimiseen ja tekemiseen niin yksilötasolla, ryhmätasolla kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Keskustelemalla ja sopimalla yhteisistä säännöistä ja arvoista osallistujia sitoutettiin tavoitteisiin ja toimintaan ja samalla ohjaajat sitoutuivat huolehtimaan näiden toteutumisesta. Ohjaajat esittelivät säännöt pehmeästi ja kevyellä otteella. Tulkitsin esittelytyylin sillanrakentamisyrikykseksi osallistujien suuntaan. Tulkitsin myös ohjaajien viestittävän tyyliä sitä, että olemme samalla puolella ja samanarvoisia työpajalla, vaikka yhteiskunnallinen asemamme olisikin erilainen. Mielestäni ohjaajan yksi tehtävä on kannustaa osallistujaa liittymään yhteiskuntaan. Sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on muun muassa innostaa ihmistä toimimaan ja pidän sitä yhtenä ohjaajan tärkeimmistä tehtävistä.

Ensimmäiset viikot:

Ensimmäinen viikko kului tutustuessa toisiin leikin varjolla. Pajaohjaajat ja minä osallistuimme leikkiin. Uskon tämän lisännen tunnetta siitä, että olemme samassa prosessissa. Vanhat pajalaiset olivat mielestäni tärkeitä ryhmäytymisen kannalta, koska he juttelivat iloisesti ja varmoina ihmisille tulevastakin ja ottivat kaikki osallistujat huomioon. Uskon tämän lisännen osallisuutta ryhmässä. Ensimmäisten päivien aikana oli jo havaittavissa ryhmäytymistä.

Toiminnan rytmi oli nopeaa ja kaikilla oli koko ajan hiki ja hauskaa. Mielestäni tässä kohtaa oli perusteltua päästää irti omasta kontrollista ja suunnitelmallisuudesta, heittäytyä vaan leikin ja ryhmän vietäväksi. Ohjaajien kokemus oli osoittanut, että toiminnan kannattaa olla nopeatempoista. Tämän katsottiin aktivoivan pajalaisia pois passiivisuudesta ja toimivan isomman tavoitteen suuntaisesti. Osallistujista oli nopeasti havaittavissa erilaisia luonteenpiirteitä, mitkä kannatti ottaa huomioon tulevaa esitystä ajatellen. Joku veti roolia leikeissä, ei uskaltanut lähteä leikkiin ja toinen taas leikki liiankin tosissaan. Ryhmä toi ihmisen näkyväksi. Ohjaajat kytkivät koko ajan leikin näyttelemisen perusteisiin: läsnäolo, reaktio, kuuntelu, toisen työn tukeminen ja vuorovaikutus. Toisella ohjaajalla oli hyvä pelisilmä, kun hän huomasi jonkun turhautuvan, hän näppärästi kytki asiat näyttelemiseen ja yhteisen tavoitteeseen, näytelmään.

Tutustumisleikeistä siirryimme luottamusharjoitteisiin sekä pieniin pantomiimi-harjoitteisiin. Ohjaajat ylläpitivät keskustelua luottamuksesta ja sen tärkeydestä. Nopeasti ryhmäläiset heittäytyivät luottamusharjoitteisiin. Tästä huomasi, että ryhmän sisällä oli luottamusta. Luottamus ohjaajaan on myös tärkeä, ohjaajilla oli välittävä ja kannustava ote tässä kohtaa prosessia. Työpajalla viljeltiin paljon huumoria, mikä on tiettyyn rajaan asti mukava lisä. Työpajaprosessin aikana tiesin kahden naisen loukkaantuneen ja ottaneen henkilökohtaisesti huumorilla heitetyn kommentin. Mielestäni huumorin kanssa pitää olla tarkkana, ettei sillä satuteta tai aiheuteta mielipahaa kellekään. Huumori on hyvin henkilökohtainen asia.

Seuraavaksi siirryimme näyttelijäntyö-, mielikuva- ja tunneharjoituksiin. Kävimme harjoitukset nopeasti läpi. Ryhmä olisi saattanut tarvita tässä kohtaa enemmän aikaa ja rauhaa tunnekokemusten purkamiseen ja niistä puhumiseen. Kokemusten rauhallinen purkaminen olisi voinut saada aikaan osallistujan havahtumisen ja aktivoitumisen itsensä ulospäin. Se olisi saattanut innostaa osallistujan. Tiedostan kuitenkin sen tosiasian, että neljä kuukautta kestäväällä työpajajaksolla, jossa tavoitteena on tehdä esitys ryhmäkeskeisesti ja jossa on yli 20 osallistujaa, ei ole aikaa viivähtää missään kohtaa kovin pitkään

Pajalaisille oli annettu tehtäväksi miettiä heitä puhuttelevia, ajankohtaisia aiheita näytelmän teemaa silmällä pitäen. Heiltä nousi mielestäni hyviä, aina ajankohtaisia aiheita teemaksi. Näistä teemoista ei löytynyt näytelmän aihetta, vaan ohjaajat tarjosivat oman aiheensa, jota sitten lähdettiin työstämään. Ryhmäläiset kuitenkin käsittelivät näytelmän teemaa omien kokemustensa kautta ja toivat näytelmään sisältöä omien voimavarojensa mukaan. Ryhmä olisi saattanut hyötyä siitä, että näytelmän aihe olisi noussut ryhmän keskuudesta ja se olisi ollut ryhmää puhutteleva. Ryhmän sisältä löytyvä aihe olisi saattanut lisätä osallistujien sitoutumista ja innostumista näytelmän rakentamisen prosessissa.

Leiri:

Alkuviikot huipentuivat yhteiseen kaksi yötä kestävään leiriin. Työstimme näytelmän aihetta, mietimme hahmoja ja asioita, joita näytelmä pitäisi sisältää. Pajalaiset improvisivat aihetta ja ohjaaja valaisi draaman kaaren alkeita, joita näytelmän valmistuksessa olisi otettava huomioon. Pajalaiset kirjoittivat henkilökohtaisen tarinan suhteestaan aiheeseen ja nämä luettiin luottamuksellisesti ääneen. Tämä herätti paljon tunteita ja oli mielestäni parantavaa. Uskon tämän hetken ja kokemuksen lisänneen yhteenkuulu-

vuutta, ymmärrystä ja luottamusta, mitkä ovat tärkeitä elementtejä osallisuuden kokemuksen kannalta.

Ryhmään sitoutuminen:

Leirin jälkeen ma 17.3. pajalaisten suurin ongelma, sitoutumattomuus, alkoi näkyä ja haitata ryhmän toimintaa. Ihmiset tulivat myöhässä ja olivat poissa. Sosiaaliset ongelmat ja ihmisten tapa toimia tulivat näkyväksi. Työpajalla oli tietyt säännöt myöhästymisiin: yksi suullinen varoitus, toisesta kirjallinen ja sitten pois työpajalta. Tätä tuotiin esiin useaan otteeseen ja kovin sanoin. Tämä toimi joidenkin kohdalla, toisten taas ei. Kertään ei kuitenkaan laitettu työpajalta pois, vaikka poissaoloja kertyi yli sallitun määrän.

Loppuviikot:

17.3. – 7.5. välisenä aikana piti valmistaa esitys valitusta aiheesta muutamien improttujen demojen ja syntyneiden hahmojen pohjalta. Ensi-illan oli määrä olla 7.5. Samaan aikaan työpajaprosessin toiminta muuttui raskaammaksi ja vakavammaksi. Prosessi muuttui ja ryhmäkeskeisestä prosessista tuli enemmän ohjaajakeskeinen prosessi. Ohjaajien oli suunnattava energiansa saattamaan esitys valmiiksi ensi-iltaan, eikä ihmisten erinäisten mielipiteiden kuunteluun ollut enää aikaa. Välillä minusta tuntui, ettei toiminta enää ollut sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteiden mukaista, vaan jotain muuta. Toisaalta tiesin, että ryhmä oli valinnut yhteiseksi päämääräkseen yhteisen esityksen, ja ohjaajien tehtävänä oli täyttää lupaus tehdä osallistujien kanssa näytelmä

Kokemuksesta myös tiedän, että näytelmän tekemisen prosessiin kuuluu kaaos ja ennen ensi-iltaa osaset ovat yleensä levällään ennen yhteen hitsaantumista. Ymmärrän ohjaajan kannalta tämän prosessin tuottaman kiireen ja sen että hänen oli valittava pajalaisten jatkuvan kuuntelun sijaan tietty linja, että näytelmä valmistuisi ensi-iltaan. Ohjaajan oli myös tuotettava paljon sisältöä näytelmään, koska osallistujat eivät sitä juurikaan tuottaneet yrityksestään ja halustaan huolimatta.

Ensi-ilta:

Esitys valmistui ja esityksessä kulminoitui koko työpajan tarkoitus ja osallistujien tavoitteet. Osallistujat voittivat itsensä, tekivät sen, mitä tulivat hakemaan. Ryhmä toimi hyvin yhteen ja he tukivat toisiaan lavalla. Loppulaulusta paistoi ilo, yhteisyys ja onnistuminen. Liikutuin ja itkin katsomossa, homma onnistui. Oli ilo ja kunnia jakaa ruusut ryhmäläisille. Kiire, kireys ja epäluottamus olivat poissa ja tilalla oli luottamus ja yhteisyys.

Tässä kohtaa osallistujat olivat havahtuneet ja toiminnan kautta osallistuneet tekemään yhteisen näytelmän. He olivat nousseet passiivisuudestaan aktiivisiksi toimijoiksi.

Esitykset jatkuivat toukokuun ajan, ja esityksiä oli yhteensä 12. Pajalaiset kantoivat hienosti vastuunsa esityksistä. Toukokuun aikana tehtiin myös loppuhaastattelut ja selvitys siitä, mihin ryhmäläiset suuntaavat työpajan jälkeen. Moni pajalainen jäi valitettavasti tyhjän päälle työpajajakson jälkeen, heillä ei ollut jatkosuunnitelmia eikä – paikkaa, mihin sijoittua yhteiskunnassa

7 Innostamisen ulottuvuudet yksilötasolla

Haastattelujen avulla selvitin pajalaisten kokemuksia prosessista ja prosessin vaikutuksia. Tutkimuksessani vertaan pajalaisten haastatteluita sekä omia havaintojani sosiokulttuurisen innostamisen teorian eri ulottuvuuksiin: A) kasvatuksellinen ulottuvuus (yksilö), B) sosiaalinen ulottuvuus (yhteisö) ja C) kulttuurinen ulottuvuus (yhteiskunta). Kurjen (2000, 47) mukaan eri ulottuvuudet muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla pyritään sekä ihmisten yhteisöllisen sitoutumisen että persoonallisten arvojen kehittämiseen.

Tutkimuksessani tämän kolmivaiheisen prosessin määrittely lähti liikkeelle yksilötasolta. Yksilön persoonaan vaikutettiin A) kasvatuksellisella toiminnalla, minkä tavoitteena oli herättää yksilön tietoisuutta omasta roolistaan ja vastuustaan, herkistää sekä motivoida kohti tietoista toimintaa. Ilmaisupainotteisella työpajalla tämä oli yksilön oma sisäinen prosessi. B) Sosiaalinen ulottuvuus syntyi ryhmään osallistumisesta ja siihen liittyvästä yhteisvastuusta. Työpajalla tämä tarkoitti kuulumista ryhmään ja työskentelyä yhteisen tavoitteen, näytelmän eteen. C) Kulttuurisen tason ulottuvuus syntyi yhteiskuntaan integroitumisesta, siinä toimimisesta ja siihen vaikuttamisesta. Työpajalla tämä tarkoitti yhteisen näytelmän valmistamista ajankohtaisista asioista ja tämän esittäminen katsojille, vaikuttaminen katsojiin.

7.1 Kasvatuksellinen ulottuvuus = yksilötaso

Tutkimukseni osoitti, että työpajaprosessissa korostui yksilötasolla kasvatuksen merkitys. Taidekasvattaja Anttilan lähtökohtana on Lauri Rauhalan ihmiskäsitysanalyysi, mikä pohjautuu fenomenologiseen perinteeseen (Lanas, Niinistö, Suoranta 2008, 26). Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on avoin kokonaisuus, jonka toiminta on itseohjautuvaa, ainutkertaista ja muuttuvaista. Hänen mukaansa ihmistä ymmärtää parhaiten hänen olemassaolonsa lähtökohdista. (Rauhala 1999, 50–52.) Maija Lehtovaaran mukaan holistiseen ihmiskäsitykseen perustuvassa kasvatuksessa ja oppimisessa on kysymys merkitysten ymmärtämisestä. Kehollisilla kokemuksilla on suuri merkitys, koska keho on ihmisen maailmassa olemisen keskus. Ihminen on tämän ansiosta kokeva subjekti. Tavoitteena on ylittää yksilön ja ympäristön välinen raja ja pyrkiä kohti niiden välistä dialogia. (Lehtovaara 1996, 98–99.)

Innostamisen ja työpajan yhteydessä kasvatus oli mielestäni väliintulon menetelmä. Teatteritoiminta oli väline toiminnan toteuttamiseksi ja varsinainen kasvatus tapahtui teatteritoiminnan ympärillä. Kasvatus oli mielestäni arkisuuntautunutta. Tavoitteena oli pajalaisten elämönhallintataitojen koheneminen, joista tärkeimpänä pidän vuorokausirytmin normalisoituminen. Yhteisen teatteriesityksen valmistaminen kasvatti myös vastuunottoon.

7.1.1 Havahtuminen ja tiedostaminen

Miten koet pajajakson vaikuttaneen sinun omiin asenteisiisi ja suhtautumiseesi itseä kohtaan:

K: ” Se ei oo kerennyt niin paljoa tässä muuttua, ainakaan tällä hetkellä. Ehkä joidain juttuja tiedostaa nyt paremmin, niitä mun esteitä ja taustalla vaikuttavia syitä ja yrittää hyväksyä niitä.”

J: ” No ei nyt hirveesti mutta siihen, että mulla oli aikaisemmin semmonen asenne etten mää haluaisi tehdä mitään silleen; käydä koulussa tai mitään semmosta. Mut nytku tuli tänne ja on tosiaan tykännyt olla täällä niin paljon, että tuli semmonen, että haluaisi tehdä jotain. Niin mää oon tässä nyt vähän mietiskellyt et mitä mää tän jälkeen tekisin. Nyt on niinku innostus tehdä jotain mistä ite tykkää.”

M: ” Mä oon työläisperheestä. Mulla ei ollu mitään taustaa, ei musiikkia, ei näytelmäkerhoa. Sain ymmärryksen teatterimaailmaan. Teatterimaailmankatsomuksen.”

R: ” Mulle on tullut semmosia ajatuksia etten osaa tai oikeestaan on myös luullut ittestään et on paljon sosiaalisempi ja tämmöstä ja sitte on tajunnut, kun on kattonut täällä kaikkia muita etten mä oikeestaan ookaan yhtään sosiaalinen. Ei se tiedostaminen koskaan oo huono asia mutten mää siitä o kauheen iloinenkaan.”

Haastatteluista on luettavissa, että K ja R hahmottivat kokemuksiaan ja niiden vaikutuksia omasta itsestään käsin, sisäisinä tuntemuksina. J ja M taas hahmottavat kokemuksiaan ulkoisella tasolla, toiminnan kautta. Lanas ym. (2008, 26) kirjoittavat kirjassaan ympäröivän todellisuuden ilmenevän jokaisen kokemusmaailmassa eri tavoin. Siihen vaikuttaa ihmisen elämäntilanne sellaisena kun ihminen sen itse kokee.

R ja K rakensivat kokemuksiaan muun ryhmän kautta, siihen vertailemalla. Huomioitavaa oli, että jokainen haastateltava koki muutosta tapahtuneen suhteessa itseän. K ja R tiedostivat oman toimintansa esteitä ja J:n ja M:n asenne taas suuntautui kohti toimintaa. He havahtuivat tiedostamaan asioita itsessään ja toiminnassaan.

Oivalsitko itsestäsi tai omasta elämästäsi pajajakson aikana jotakin ja mitä se aiheutti sinussa:

J: ” En mä tiedä onko mitään uutta tullut...On ollut kuitenkin ihan mahtava kokemus. Tää on piristänyt mun elämää sillain, että on saanut jotain suuntaa ja tekemistä päiville, ettei o mennyt siihen lorvimiseen.”

R: ”On tässä ehkä enemmän tullut oma luonne ja persoonallisuus esiin.

Saanut vähän sellasta joukkoa, mihin voi verrata itseensä, vaikka niinku onko sosiaalinen vai epäsosiaalinen ja kuinka lahjakas on ja kaikkea. Se on ollut hyvä asia nähdä.”

K: ” Hyvänä asiana oon löytänyt Ittestäni, että mussa on olemassa sellainen aika vahvakin esiintyminen sit ku saa vaan lähettyä ihmisten eteen.

Mut oon tajunnut nyt myös sen paremmin et ihmisten kanssa oleminen on hankalaa. Sitten kun kohdataan toinen ihminen ja tuodaan omia ajatuksia julki, varsinkin jos siihen liittyy yhtään sellaisia asioita, mitä haluaa sanoa ja jotka jollain tapaa saattaa kärjistyä tai niistä saattaa tulla ristiriita niin siinä kohtaa tulee hankaluus.

Se aiheuttaa mussa pienen pakoreaktion; mä pakenen tai vetäydyn tilanteesta jollain tapaa.”

M: ” No, itse asiassa toi näytelmän aihe ei koskettanut mua. Mutta yleisesti toi esiintyminen ja asioiden ulostuonti.

Paljon rohkeemmin tulee asiat ulos nyt. Ku itellä on mieli ollut maassa silloin tällöin ja ajoittain mut jotenkin täällä on päässy tuomaan itteensä jotenkin ulos. Oon uskaltanu olla niinku ihmisten edessä vaikkei se o ollut mikään ongelma. Mutku mulla on takana tosi pitkä päihdehistoria ni se on ollut sen turvin tuotua semmosta ulosantia. Nyt sit ku on ollut puhtaana ni on jotenkin mukavampi tehdäkin sitä.”

Nämä vastaukset olivat samankaltaisia verrattuna edellisen kysymyksen vastauksiin. Merkittävää oli, että haastateltavat kertoivat melkein samasta kokemuksesta kuin edellisessä kysymyksessä, mutta tässä kohtaa vastaukset olivat erilaisia, hyvin positiivisia. R kertoi aivan saman asian kuin edellisessä kysymyksessä. Hän kertoi vertailevansa itseään muihin, onko sosiaalinen vai epäsosiaalinen ja kuinka lahjakas, jne. Tässä kohtaa hän kertoi sen olevan hyvä asia, ja edellisessä se oli hänen mielestään huono asia. Hän oli muuttanut mieltään keskustelun aikana tai kysymyksen asettelun seurauksena. Hän ymmärsi ja koki asian eri tavalla.

K vei kokemustaan pidemmälle. Hän oivalsi, että hänellä oli hankalaa olla ihmisten kanssa, ja se aiheutti hänessä ristiriitatilanteita ja pakoreaktion. Tämä oli mielestäni tärkeä oivallus K:n tiedostamisen kannalta. Aikaisemmissa kysymyksissä, esimerkiksi Kysyttäessä ohjaajasta, hän peilasi tätä hankaluutta siihen suhteeseen vahvasti, vaikkei vielä siinä vaiheessa oivaltanut omaa osuuttaan asiaan. R taas tiedosti toiminnan tehneen hänelle hyvää, se oli tuonut hänelle arkitymin. M toi kokemuksessaan esiin rakentaneensa pajalla itselleen uutta identiteettiä vanhan päihdeidentiteetin sijaan. Hän koki rohkeutensa lisääntyneen ja ulosannin parantuneen. Näillä oivalluksilla ja vaikutuksilla on mielestäni merkitystä haastateltavien tulevaisuutta ajatellen, heidän solmiessaan ihmissuhteita ja sijoittuessaan työ- ja koulutusmarkkinoille.

7.1.2 Ryhmä innostaa

Millaisena koet innostumisesi jakson aikana, ja mikä heikensi ja mikä lisäsi sitä:

K: ” Mun innostumista lisäsi ihmisten tsemppi. Ja kun huomas jonkun asian onnistuvan ja sai siitä ihmisiltä positiivista palautetta.

Sitä heikensi oma pään sisäinen dissaus. Ja nää kaikki voimavarajutut ja kaikki, mikä on tän asian ulkopuolella. Ei riittänyt voimat pyörittään tai ei pystynyt pyörittään tätä niinku täysillä.”

J: ” Oon ollut tosi innostunut ja varsinkin sen alun poissaolojen jälkeen. Enkä tiedä mistä se niinku lähti, et mikä aiheutti muutoksen. Nyt on saanut niinku päivärhythmin niin ei haluaisi jäädä kotiin. Haluaisi jotain tekemistä päiviin siis jotain semmosta mistä tykkää

Mä oon piristynyt ja se, miten ajattelee tulevaisuutta se on muuttunut tosiaan aika paljon. Ollut ennen tätä esim. Aika synkät ajatukset siitä mitä tulevaisuudessa tekee ja muutenkin niinku mitä tulee tapahtuun. Tosiaan tää on piristänyt niin paljon että miettii koko ajan mitä vois tehdä tän jälkeen ku haluaisi tehdä jotain ettei se taas luisu siihen samaan. Tää on ollut yksi parhaimmista kokemuksista mitä on ollut. ”

M: ” Kyl mä oon ollut ihan haastattelusta lähtösin innostunut tästä hommasta. Vaikka jännitti tosi paljon mut kyl se jännitys on rauennut. Jännitykseen autto, et tästä porukasta on tullut semmonen turvajuttu et niitten kanssa on tosi hyvä tehdä. Me tehdään niinku tiiminä sitä, ei o yksin niinku missään. Siinä on niinku taustajoukkoo, selän takana on koko ajan ihmisiä tukemassa. Ne jotka on tehnyt enemmän niin niiltä saa paljon apua ja jeesiä.

Mä oon ollut ite vasta kaksi vuotta pois kentältä et mulle maailma on ihan uusi paikka. Nytku pystyy puhumaan ihmisten kanssa muustakin kun vetämisestä tai rikoksista niin se on mun mielestä aina positiivista. Täällä on semmosia herkkiä ja hienoja ihmisiä. Näiden ihmisten kanssa on tullut oltua yhteydessä muutenkin. Ei o tarvinnut niitä omia paskoja juttuja käydä. Muuten se on semmosta et ollaan vaan yksin jossain kämpässä ja manataan sitä.”

R: ” Alussa innosti, oli hauskaa ne kaikki harjotukset, se oli musta innostavaa. Siinä oli mun mielestä tää ryhmä enemmän kasassa. Niin ja ihmiset innostaa aina mua, se et saa tehdä yhdessä jotakin.

Mut sit ohjaajan käskeminen on lannistanut mun innostumista. Oon ottanut vähän semmosen asenteen etten jaksa käyttää sitä omaa luovuutta, kun ei se kuitenkaan mihinkään johda.

Kun oon ollut poissa niin en o tossa näytelmässäkään missään osassa niin on vähän semmonen et miksi mä edes vaivaudun tänne mutta kuitenkin on niin kiva olla tossa ryhmän mukana. Olisin tykännyt näytellä enemmän mut tiedän et olin poissa. Jäänyt vähän harmittaan etten tehnyt täysillä.”

Jokainen haastateltava kertoi olleensa innostunut pajajaksosta alusta alkaen tai innostuneensa jakson aikana. K, M ja R nimesivät ryhmän merkityksen innostajana oleva suurin. Ryhmä koettiin luotettavana turvaverkkona, jonka tuki oli positiivista ja kannustavaa. M koki saaneensa rakentaa ”raittiin ihmisen identiteettiä” ryhmässä vanhan päihdeidentiteetin tilalle. J kertoi innostuneensa alun poissaolojen jälkeen, muttei osannut nimetä muutosta. J:n innostuminen innosti häntä osallistumaan, mikä taas vaikutti hänen päivärytmiensä paranemiseen, mikä puolestaan tuki osallistumista ja toimimista.

R koki innostumisen laskeneen prosessin aikana. R koki ohjaajan käskemisen latistavana alun hauskojen harjoitusten jälkeen. Oman havaintoni mukaan R:n ja muutaman muunkin pajalaisen kohdalla innostuminen laski, kun toiminnan suunta kytkettiin tiukasti näytelmään ja sen harjoitteluun. Ohjaajan tiukka, määrätietoinen ohjaus koettiin latistavana. Tämä oli työvaihe, jota ilman ei päästä lopputulokseen. Havaintojeni mukaan pajalaisten innostus palasi treenivaiheen jälkeen esitysjaksolle.

7.1.3 Toiminta lisää aktiivisuutta

Koitko pajajakson aktivoineen sinua toimijana itsestä ulospäin:

K: ” Jostain mää on saanut lisää sellasta jotain boostia, on parempi fiis. Kun täällä on ollut päivällä tekemistä niin tää homma on tuntunut järkevältä.

Aktiivinen pajapäivä on herättänyt itsestä ulospäin. Ja, jos täältä on tullut onnistumisen kokemus niin sekin on yksi semmonen. Biisit ja kun niihin on tehnyt suuren osan sanoista niin se on tuonut sitä onnistumista. Et on saanut itekkin tehdä juttuja. Oman panoksen tuominen mukaan näytelmään lisää onnistumista.

Sit taas toisaalta se on ollut semmosta tasapainoilua. Jossei ole kokenut onnistuvansa niin sitten on ollut maissa, kääntynyt sisäänpäin. Mulle tarjotaan jotain juttua ja mua kiinnostaa se juttu, vähän olis niinku mukava vetää tää rooli. Sit tulee se et mä en saa itseäni siinä lähtemään vaan tulee joku este ja sit mä mietin et voi vittu, mitä mä täällä teen. Jos olis voinut treenata ja hakea olisi auttanut. Ja uskon et mua olisi auttanut, jos tässä olisi ollut ohjaajana vähän eri tavalla asioihin suhtautuva ihminen, uskon että olisin saanut itsestäni paljon enemmän irti. ”

J: ” Ulosanti on parantunut ja oon avoimempi. Ennen oon ollut sulkeutuneempi. Tässä on oppinut kun tuntemattomien ihmisten kanssa on ollut neljä kuukautta niin on oppinut antaan itseensä paljon enemmän. kun on pitänyt sopeutua ja antaa ittestään kaikki. Se on jeesannut siihen et miten tuolla niinku muutenkin toimii. ”

M: ” Oon aina ollut aktiivinen. No se mitä ollaan tehty itsetunnon kanssa niin se tulee nyt niinku varmemmin. Liitän sen siihen et ku itsetunto paranee niin kaikki eläminen ja oleminen tulee varmemmaksi. ”

R: ” Mun pitää kyl sanoa et mää odotin tältä että mää just kääntyisin ulospäin mutta mä oon kyllä oikeestaan kääntynyt sisäänpäin. Mikäs siihen ny ois vaikuttanut, no varmaan se kun on niin huono itsetunto ja on periaatteessa nähnyt muiden kehityksen ja sit ei o itte niin sanotusti kehittynyt niin sitte tulee semmonen et mä oon synnynnäisesti huonompi kun muut tai niinku vieläkin epäonnistuneempi olo.

Se on oikeestaan mennyt siihen et jaksaa just ja just raahautua tänne mut sit ei enää jaksakaan muuta. Täällä periaatteessa jaksaa esittää et kaikki ois hyvin. ”

Haastatteluista nousi esiin osallistumisen ja toimimisen aktivoineen kaikkia haastateltavia. Kukin koki aktivoitumisensa omalla henkilökohtaisella tavallaan. K nimesi selkeästi osallistumisen ja oman panoksen antamisen yhteisen näytelmän eteen lisänneen onnistumisen kokemusta, mikä taas lisäsi aktivoitumista. K:n kokemuksessa onnistuminen oli suoraan verrannollinen mielialaan ja aktivoitumiseen. K nosti esiin myös prosessin keston. Hän uskoi onnistumisen kokemukseen vaikuttavan treeniajan. J ja M kokivat, että tekeminen paransi ulosantia, itsetuntoa ja tätä kautta lisäsi avoimuutta ja aktiivisuutta. He kertoivat myös, että toiminta oli vaikuttanut myös tekemiseen pajan ulkopuolella. J koki, että muut pajalaiset ja osallisuus olivat aktivoineet häntä.

R kertoi odotuksistaan ja pettymyksistään toiminnan suhteen. Kiintoisaa oli, että R:n taipumus verrata itseään ja omaa toimintaansa muihin pajalaisiin korostui tässäkin kysymyksessä. Hän koki huonommuutta muihin nähden. R kertoi kuitenkin raahautu-

neensa paikalle. Tämä kertoi mielestäni siitä, että joku tekemisessä häntä kuitenkin aktivoi ja sai osallistumaan toimintaan vaikkei hän sitä vielä itse kokenutkaan.

Mielestäni jokainen haastateltava oli omalla tavallaan havahtunut tiedostamaan asioita. J ja M kertoivat havahtumisen vaikuttaneen jo toimintaan ja K ja R tunnustelivat vasta havahtumisestaan ja sen tuottamia tunteita. Freire (2005) puhuu ihmisen tietoisuuden heräämisestä, mikä johtaa sosiaalisten epäkohtien esiintuomiseen ja tätä kautta aktiiviseen toimimiseen niiden muuttamiseksi. Taidekasvattaja Anttila ottaa esille Freiren käsitteen praksiksen, joka tarkoittaa tietoista toimintaa. Tietoisen toiminnan kautta ihminen osallistuu maailmaan ja muuttaa sitä. Ihminen nähdään aktiivisena toimijana, joka tietoisen toiminnan kautta osallistuu maailmaan ja muuttaa sitä. (Lanas ym. 2008, 41.)

7.2 Sosiaalinen ulottuvuus = yhteisöllisyys

Hämäläinen jakaa sanan sosiaalinen sosiaalipedagogiikan kolmeen päämerkitykseen: 1. yhteiskuntaa koskeva, 2. yhteisöllistä vuorovaikutusta koskeva ja 3. avun tarpeessa olevien ihmisten auttamista koskeva. Hän korostaa ajatuksia kasvatuksen yhteiskunnallisesta ja yhteisöllisestä luonteesta, yhteisöllisten prosessien kasvatuksellisesta merkityksestä ja sosiaalisen hädän kasvatuksellisesta lievittämisestä. Hämäläisen mukaan on perusteltua tarkastella nuorisokasvatusta yhteisöllisenä prosessina, joka edistää nuoren persoonallista kehitystä, yhteiskunnallista osallisuutta sekä toimimista yhteiskunnan jäsenenä. (Nivala, E, Saastamoinen M & Aittola, T 2010, 172–174.) Natorpin mukaan kasvatusta ja yhteisö kuuluvat erottamattomasti yhteen: ei ole kasvatusta ilman yhteisöä eikä yhteisöä ilman kasvatusta (Hämäläinen 2001, 217–219).

Nämä sosiaalipedagogiikan päämerkitykset nousevat esiin myös sosiokulttuurisen innostamisen teorian tavoitteissa. Havaintojen mukaan työpajan toiminta oli yhteisöllinen prosessi, mikä tuki pajalaisten välistä vuorovaikutusta sekä lievitti heidän omaa sisäistä hätäänsä kuulumattomuudesta ja yksinäisyydestä. Nivalan mukaan yhteisöllinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen vaikuttaminen ovat epäsuoraa kasvatusta (Nivala, ym. 2010, 174). Työpajan toiminta oli epäsuoraa kasvatusta, jossa yksilöä pyrittiin haastamaan yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kautta.

7.2.1 Yhteisö lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä

Miten koit pajajakson vaikuttaneen sinun omiin asenteisiisi ja suhtautumiseesi muihin ihmisiin:

K: ”Tää on siitä hyvä, et tää on vähän niinku sulatusuuni. Tässä on erilaisia ihmisiä, eri tilanteista niin siinä näkee sillain et ihminen on kuitenkin ihminen vaikka olisi minkälainen kuori tahansa. Se on avannut mulle sitä, kun on tässä ollut tiettyjen ihmisten kanssa tekemisissä.”

J: ” Niin no tässä on nyt nähnyt paljon erilaisia ihmisiä, kaikki on erilaisia persoonia. Ei se varmaan asenteita oo muuttanut mutta nyt ehkä osaa suhtautua erilaila erilaisiin ihmisiin ja ymmärtää niitä. ”

R: ” Tavallaan aika positiivisesti. Muihin ihmisiin ulkopuolella on aikojen saatossa tullut semmonen, ettei niihin luota. Mutta täällä on aina ollu jotenkin semmonen tunne, ettei nää halua mitään pahaa kellekään, et pystyy luottaan kaikkiin ketkä on täällä. Jotkut on tullut täällä sen verran läheiseksi et tuntuu kivalta ja periaatteessa kiinnostaa, mitä muille kuuluu ja semmosta. Tää on vahvistanut luottamusta.

Se on lisännyt luottamusta kun tuntuu et kaikki on lähtenyt jotenkin tosi haavottuneita ja siinä alkuhaastattelussa on tullut esille et ei ehkä osaa mitään tms. Niin kaikki on tullut sillain nöyrällä asenteella. Sit ku täällä ollaan oltu niin huomaa et ihmiset on rohkaistunut ja tulee semmonen tunne et tuskin täällä kukaan haluaa tuhota toista.”

M: ” Ei tää oikeestaan oo ku mä oon aina ollut semmonen ihmisten kanssa toimeentuleva. Et samalla meiningillä jatkuu. Vaikka ympäristö on eri niin oma käyttäytyminen on suht koht samaa.”

Haastateltavat kertoivat ryhmän erilaisten ihmisten kanssa toimimisen lisänneen suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä. Haastateltavat kertoivat, etteivät asenteet muihin ihmisiin muuttuneet, vaan suhtautuminen ihmisiin muuttui ymmärtäväisemmäksi ja hyväksyvämmäksi. Haastateltavat kokivat muiden pajalaisten läsnäolon hyvänä ja positiivisena asiana. R kertoi luottamuksensa ihmisiin lisääntyneen, koska hän oli kokenut ja nähnyt pajan alussa ihmisten haavoittuvaisuuden ja koki kaikkien pajalaisten olevan samalla tasolla omien kokemustensa ja ajatustensa kanssa.

7.2.2 Ryhmä tukee osallistumista toimintaan

Miten koit sosiaalisuuden pajan aikana: Miten koit pajalaisten keskinäisen ryhmähengen ja yleisen tunnelman vaikuttaneen innostumiseesi:

K: ” Tää toimii, tässä on hiton hyvä porukka. Jengi on luovaa ja musikaalista porukkaa, kuhan saa vaan tehdä. Täällä syntyy vaikka mitä tollasella porukalla. Tosi hyvä setti kasassa. Tässä on hyvä ollu olla vaikka onkin omat jutut. Tukea ja lämpöä saanut toisilta. ”

J: ” Oon tutustunut moneen ihmiseen tossa, itse asiassa aika hyvinkin. On ihan mahtava porukka tossa. Ei o oikeestaan mitään huonoo sanottavaa. Se vaan lisää sitä, että viittii tulla tänne aamusin ja viittii tehdä kaikkea, on hyvä ryhmä ja kaikki tulee toimeen keskenään. Kaikki tukee toisiaan. ”

R: ” En tiedä mistä johtuu mut mä oon kyllä odottanut et tää porukka tulisi läheisemmäksi, sillain intiimimmäksi. Mut onko se ku kaikki on kuitenkin niin erilaisia. On tullut semmosia pieniä ryhmiä niin sanotusti.

Ilmapiiri on kuitenkin tosi kannustava eikä täällä tarvi pelätä epäonnistumista.”

Tässäkin kohtaa haastateltavien kokemukset nostivat ryhmän vaikutuksen positiiviseen valoon. Ryhmä oli motivoinut ja tukenut osallistumista. Vastauksista huokui luottamus ja yhdessä tekemisen henki. Omien havaintojeni mukaan tämä luottamus ja ryhmätuki olivat vallitsevana ilmiönä pajaprosessissa. Aikaisemmissakin kysymyksissä haastateltavat kuvasivat ryhmän innostavana ja osallisuutta tukevana elementtinä. R:n kokemukset toivat ristiriitaa hänen vastauksiensa välille. R kertoi aikaisemmin ryhmän tukeleen hänen osallistumistaan ja motivoitumistaan toimintaan. Edellisessä vastauksessa R kertoi ryhmän lisänneen hänen luottamustaan ihmisiin. Tässä kohtaa hänen kokemuksensa mukaan hänellä oli odotus ja toive ryhmän muodostumisesta läheisemmäksi ja intiimimmäksi, mutta se ei koskaan toteutunut. R kuvasi ilmapiirin olleen kuitenkin kannustava.

Osallistuminen ja toiminta ovat yhteiskunnan välttämättömiä peruselementtejä, jotka lähentävät ihmisiä ja tukevat heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. Yhteisöllisessä toiminnassa osallistujille syntyy yhteinen ymmärrys toiminnasta ja sen tavoitteista. Jäsenet ovat heitä ympäröivän maailman muuttajia ja sen välityksellä he päättävät sitoutua ja osallistua siihen. (Nivala ym. 2010, 203.) Havaintojeni mukaan työpajan toimin-

taan osallistuminen lisäsi pajalaisten keskinäistä vuorovaikutusta. Pajalaisilla oli yhteinen tavoite; näytelmä, mikä sitoutti heidät toimintaan.

7.3 Kulttuurinen ulottuvuus = Yhteiskunnallinen osallistuminen ja vaikuttaminen

Innostamiseen liittyvän kulttuurikäsitteen mukaan yhteiskunnan kehitys on kulttuurista kehittyneisyyttä. Sen mukaan kulttuurinen kehitys näkyy ihmisten ja yhteiskunnan välisen suhteiden laadussa, millainen on ihmisen autonomian aste ja kyky löytää paikkansa maailmassa. Se näkyy ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa sekä kiinnittymisessä yhteiskuntaan. (Kurki 2000, 59.) Mielestäni työpajan toiminta oli kulttuurista toimintaa. Havaintojeni mukaan toiminta herätti pajalaisissa kysymyksiä ja keskustelua. Pajalaiset pohtivat pienemmissä ryhmissä omaa asemaansa ryhmässä, yhteiskunnassa ja koko ihmiskunnassa sekä rooleja, joiden kautta he voisivat liittyä yhteiskuntaan. Pajalaiset kävivät myös keskusteluja tulevaisuudesta, vaikkakaan eivät ehkä olleet vielä valmiita siirtämään ajatuksiaan toiminnan asteelle.

7.3.1 Yhteiskuntakriittisyyden herääminen

Miten koit pajajakson vaikuttaneen sinun omiin asenteisiisi ja suhtautumiseesi yhteiskuntaan:

K: ” Se meinas alkaa mua rassaamaan kun meinas viha alkaa heräämään kaikkea kohtaan tai siis epäkohtia kohtaan. Ne mua rasittaa. Jotain juttuja mä en oo nähnyt ennen tätä pajajaksoa niin se on tullut siitä. Ihmisten kautta tuleva tieto siitä, mitä voi tapahtua. En mä muuten tiedä yhteiskunnasta, se pyörii kuitenkin tuolla jossain.

Toisaalta epäkohdat on saanu mua miettimään niihin vaikuttamista ja teatteri on yksi keino siihe.”

J: ” Ei oikeestaan, se on pysynyt ihan samana. Suhtautuminen on ristiriitainen. Mulla on jo pitkään ollut semmonen kriittinen suhtautuminen tähän meidän yhteiskuntaan ja ollut aika sillain katkera ja vihanenkin. Mutta on se ehkä täällä muuttunut sillai etten mää oo enää niin katkera ja syyttävä eikä kaikki oo meidän yhteiskunnan syytä.”

M: ” En mä tiä onx mull ollut mitään semmosta suhtautumista koskaan yhteiskuntaan. Ei se oo ainakaan muuttunut. Yleensä mun mielestä kaikki on persees-

tä mut sit taas kaikki on maailman ihaninta. Mä niin hirveesti tiedä yhteiskunnallista asioista enkä sen takia jaksakaan niitä miettiä. ”

R: ” No en mä tiiä, ehkä vahvistanut vaan semmosta et mikä on ollut aikasemminkin käsitys. Yhteiskuntaa ei välttämättä kauheesti kiinnosta, voisko sanoa heikompien asema. Sitä on vahvistanut se, kun täällä on aika paljon semmosia jotka ei vaikka ole missään koulussa tai töissä ja oon jutellut niitten kanssa. Ja on toi meidän näytelmäkin aika yhteiskuntakriittinen.”

Haastateltavat puhuivat kriittisesti yhteiskunnasta. Kriittisyys ja mielipiteen muodostaminen ympärillä olevasta todellisuudesta ovat sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteita. Kurjen (2000) mukaan teatteriesitys on keino kulttuuriseen heräämiseen kollektiivisella tasolla. Teatteri toimii myös sosiaalisen kritiikin muotona ja sen avulla voidaan valaista elämässä näyttäytyviä epäkohtia. Kurjen mukaan sosiaalisen innostamisen näkökulmasta teatteri synnyttää kommunikaatiota ja kommunikaation prosessien syntyminen on ensimmäisen vaihe kohti muutosta. (Kurki 2000, 141.)

Haastateltavat kuvasivat yhteiskunnan olevan kaukana heidän asioistaan. He kokivat yhteiskunnan erillisenä, kaukaisena paikkana. He kokivat kuitenkin, että pajaryhmän sisällä heidän asiansa olivat samanlaisia. Haastateltavat olivat keskustelleet kokemuksistaan yhteiskunnassa toimimisesta ja saamastaan palvelusta. Kurjen (2000) mukaan teatteriesityksen tekeminen auttaa ihmisiä kokemusten vaihdossa ja tukee ryhmäläisiä jakamaan asioitaan arjen keskellä. Tämä oli mielestäni hyvä asia, koska pajalaiset saivat kokemuksen siitä, etteivät ole asioidensa kanssa yksin. Lisäksi asioista puhuminen kertoo mielestäni tietoisuuden heräämisestä, mikä saattaa myöhemmin johtaa toimintaan muutoksen eteen. K kertoi epäkohdista puhumisen nostattaneen hänessä halun toimia muutoksen eteen. J kertoi syyttelyn ja katkeruuden yhteiskuntaa kohtaa lieventyneen pajajakson aikana. R koki eriarvoisuutta yhteiskunnassa ja M ei ollut kiinnostunut yhteiskunnan asioista.

8 Pohdinta

Laadullisen tutkimukseni perusajatuksena on ollut kuvata todellista elämää. Tutkimukseni kontribuutiona oli tietoisuuden lisääminen ilmaisupainotteisen työpajan roolista sosiokulttuurisena innostajana ja vaikuttajana yhteiskuntamme haasteisiin. Gretschelin

ym. (2014, 207–209) tutkimuksen tulokset osoittavat, että työpajoilta saadaan jotain, mikä on yhtä työpajojen virallisten tavoitteiden kanssa. Tulokset osoittavat myös, ettei työpajajakson jälkeen heti välttämättä innostuta hakemaan töitä tai opiskelupaikkaa. Minulle nämä tulokset kertovat, ettei työpajatoiminta aktivoi osallistujiaan itsenäiseksi toimijaksi kohti yhteiskuntaa, ainakaan heti. Samansuuntaisia havaintoja tein ilmaisupainotteisesta työpajaprosessista sosiokulttuurisen innostamisen näkökulmasta.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski sosiokulttuurisen innostamisen teorian toteutumista kevään ilmaisupainotteisessa työpajaprosessissa. Havaintoni ja tutkimustulosteni mukaan teatteri ei yksinään, välineenä, ole sosiokulttuurista innostamista eikä vahduta osallistujiaan. Havahtumisen ja innostamisen käynnistäjiä olivat toiset osallistujat, ohjaajat ja yhdessä tekeminen. Teatteri välineenä toimi hyvänä alustana ja toimintana sekä näytelmän valmistaminen yhteisenä tavoitteena. Teatteri-ilmaisulliset menetelmät tarjosivat mahdollisuuden leikin varjolla kohdata itsensä ja muut ryhmäläiset. Teatteriharjoitteet auttoivat pajalalaisia kontrollista irti päästämässä sekä pelkojen voittamisessa. Omien henkilökohtaisten kokemusten jakaminen teatterin keinoin lisäsi ryhmän sisällä yhteenkuuluvuutta, ymmärrystä ja luottamusta ryhmän, jotka ovat tärkeitä elementtejä osallisuuden kokemuksen kannalta. Tästä voin päätellä, että teatterilla menetelmänä ja yhdessä tekemisellä on suuri merkitys ihmisen innostumiseen. Tärkein rooli innostamisessa on innostajalla sekä toisilla innostujilla, ryhmällä.

Tulosten ja havaintoni mukaan työpajaprosessi koettiin alussa innostavana, samoin lopussa. Alun tutustumisleikit sekä näyttelijäntyö-, mielikuva- ja tunneharjoitukset innostivat. Varsinaisen esityksen tekemistä ei koettu niin innostavana. Työvaihe oli raskaampi ja tunnelmaltaan kiireisempi ja kireämpi. Tässä kohtaa näkyi myös osallistujien sitoutumattomuus. Tutkijana en pysty vastaamaan, aiheuttiko työvaiheen tiukkuus osallistujien poissaolot vai aiheuttivatko osallistujien sisäisten toimintamallien ja tavoitteellisen toiminnan väliset ristiriidat poissaolot.

Mielestäni työpajan ja sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteet saavutettiin pajajaksolla ja innostuminen kulminoitui ensi-iltaan. Osallistujat havahtuivat ja osallistuivat toiminnan kautta yhteisen näytelmän tekemiseen. He olivat nousseet passiivisuudestaan aktiivisiksi toimijoiksi.

Toinen tutkimuskysymykseni koski innostumisen vahvistavia tai heikentäviä alueita prosessissa yksilötasolla. Tutkimukseni alussa kerroin, että minulla oli esioletuksia sii-

tä, mitä osallistujat mahdollisesti tulevat haastattelussa kertomaan. Kerroin myös, että havaintojeni perusteella valitsin kaksi työskentelyyn motivoitunutta ja kaksi prosessia vastustanutta haastateltavaa. Haastattelut mukailivat esioletustani, mutta haastateltavien puheessa nousi myös yllätyksiä. Suurimmaksi yllätykseksi nousi, miten hyvin haastateltavat tiedostivat omaan rooliinsa osallistumisen prosessissa ja miten hyvin he tiedostivat omia voimavarojaan ja osasivat kertoa kokemuksestaan.

Tutkijana mietin haastateltavien omien voimavarojen tiedostamista. En voi suoraan sanoa, onko työpajaprosessilla ollut vaikutusta tiedostamiseen. Haastateltavat kuitenkin antoivat sensuuntaisia vastauksia, että juuri ryhmässä tekeminen oli auttanut näkemään ja tiedostamaan omaa roolia ja omia voimavaroja. Osallistumisen ja oman panoksen antaminen yhteisen näytelmän eteen koettiin lisänsä onnistumisen kokemusta, mikä taas puolestaan lisäsi aktivoitumista. Teatteriharjoitteiden tekemisen koettiin parantavan ulosantia, itsetuntoa ja lisänsä avoimuutta ja aktiivisuutta. Osalla tiedostaminen meni jo toiminnan tasolle, ja osa vasta pohti tiedon tuomia tuntemuksia. Osallistuminen ja toimiminen olivat aktivoineet kaikkia osallistujia henkilökohtaisella tasolla.

Suurimpana innostumista tukevana asiana kaikki haastateltavat nimesivät ryhmän merkityksen. Ryhmässä opittiin suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä, mikä koettiin hyvänä asiana. Ryhmässä vallitsi luottamus ja hyvä ryhmähenki. Ryhmä motivoi, innosti ja oli osallisuutta tukeva. Innostumista heikentävien asioiden tulokset antoivat kahdensuuntaisia vastauksia. Osa haastateltavista kuvasi, ettei innostumista heikentänyt mikään pajaprosessissa. Heidän osallistumisestaan pajaprosessiin olivat kuitenkin välillä heikentäneet heidän omat henkilökohtaiset ongelmansa. Osa haastateltavista nimeää ohjaajaan tiukan auktoriteetin ja suoran puheen innostumista heikentäväksi asiaksi.

Työpajaprosessin haasteiksi nousivat osallistujien sitoutuminen prosessiin ajoittain sekä jatkotuen puute työpajaprosessin jälkeen. Näihin haasteisiin saatettaisiin kyetä vastaamaan lisäämällä resursseja koskien työpajan kestoa sekä työntekijöiden määrää ja moniammatillista osaamista. Sitoutumiseen saatettaisiin pystyä vaikuttamaan pureutumalla aika-ajoin enemmän yksilötason ongelmiin henkilökohtaisella tasolla sekä lisäämällä yksilön tietoisuutta oman osuutensa tärkeydestä yhteisen tavoitteen, näytelmän tekemiseen.

Jatkotuella on suuri merkitys yhteiskunnallisella tasolla ylläpidettäessä työpajalla saatutua innostumista ja osallisuutta sekä ennaltaehkäistäessä vajoamista uudelleen passiivisuuteen. Tähän kyettäisiin vaikuttamaan suunnitelmallisemmalla yksilötyöllä. Työpajan alussa olisi hyvä jatkoa ajatellen laatia suunnitelma, jossa painotettaisiin työpajan merkitystä välivaiheena kohti suurempaa päämäärää. Tässä kohtaa myös verkostotyöllä saattaisi olla suuri merkitys eri tahojen välillä työ- ja koulumarkkinoiden sekä sosiaalityön kentällä.

Työharjoitteluni ilmaisupainotteisella työpajalla ja työpajaproessin tutkiminen olivat minulle äärimmäisen avartava ja mielenkiintoinen kokemus. Arvostukseni työpajaohjaajia kohtaan nousi prosessin edetessä. Ilmaisupainotteisella työpajalla tehdään arvokasta ja innostavaa työtä osallistujien lähtökohdista käsin. Resurssit ovat pienet, mutta suurella sydämellä toimitaan. Vasta nyt, kun työpajaprosessista on kulunut jo aikaa enkä ole enää kiinni prosessin nostattamissa tunteissa, kykenen näkemään sen suuren yhteisöllisen merkityksen, jonka työpaja tarjosi osallistujilleen.

Vaikeinta minulle koko prosessin ajan oli pysyä poissa sosiaalialan työntekijän roolista. Mietin koko prosessin ajan, miten sosiaalisen tason saisi liitettyä prosessiin mukaan tiedostetummin. Toisaalta myös mietin, miten oivaltavaa sosiaalityötä oli unohtaa ”ongelmissa pyöriminen” ja kytkeä koko ajan toiminta yhteiseen tavoitteeseen, näytelmään. Minut yllätti todella, miten vahvasti ilmaisupainotteisen työpajaohjaajien työ oli lähellä tekemääni sosiaalista työtä. Tämä tukee ajatustani siitä, että sosiaalialan ammattilaisen ja teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattitaidot täydentävät toisiaan ja voivat yhdessä vastata yhteiskuntamme haasteisiin.

Kirjoittaessani tutkimustani auki huomasin, että olisi ollut hedelmällistä haastatella osallistujia myös työpajan alussa eikä vain lopussa. Näin olisin saanut vielä tarkempaa tietoa koskien työpajaproessin aiheuttamaa muutosta sen osallistujissa. Tätä seikkaa en osannut ottaa huomioon. Tavoitteenani oli, etteivät haastattelut ja havainnointi kuormittaisi eivätkä häiritsisi työpajaproessia ja sen osallistujia. Tästä avautuu jatkotutkimusmahdollisuus tutkia kohdennetusti osallistujien kokemuksia työpajaproessin alussa ja lopussa sekä verrata näitä kokemuksia. Toinen kiinnostava näkökulma työpajaprosessissa ja innostamisessa olisi ohjaajien äänen ja kokemusten esiintuominen. Ohjaajan työn ja tavoitteiden näkökulmasta prosessi näyttäisi varmasti hyvin erilaiselta. Olisi kiinnostavaa saada osallistujien ja ohjaajien äänet dialogiin keskenään samaan työpajaproessiin. Yksi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisi vielä mielestäni teatteri-

ilmaisun ohjaajan auktoriteetti sekä sen mukanaan tuoma valta. Valta ja sen merkitys ja ilmentyminen ihmisten välisissä suhteissa kiinnostavat minua erityisesti ja toivon voivani palata niihin jossain vaiheessa elämäni.

Uskon ja tiedän, että monen osallistujan elämässä ilmaisupainotteiselle työpajalle osallistumisella on suuri merkitys ja sen vaikutus saattaa konkreettisesti näkyä vasta pitkänkin ajan jälkeen. Tulen tutkijana, itsenäni, sosiaalialan työntekijänä sekä tulevana teatteri-ilmaisun ohjaajana surulliseksi siitä, ettei ilmaisupainotteisen työpajan panostus yhteiskunnallisena toimintana näy ulospäin. Tarkastelemme liian usein asioita tilastojen, tulosten ja numeroiden valossa ja ihmisten subjektiiviset kokemukset jäävät numeroiden varjoon. ”Sydämenmittaria” ei ole vielä keksitty.

9 Lähteet

Aarnio Helena 1999. Dialogia etsimässä: opettajaopiskelijoiden dialogin kehittyminen tieto- ja viestintätekniistä ympäristöä varten. Tampere: Tampereen yliopisto.

Bardy Marjatta, Haapalainen Riikka, Isotalo Merja & Korhonen Pekka (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Bohm David 1996. On dialogue. London: Routledge.

Buber Martin 1993. Minä ja sinä. Jukka Pietilä (suom.) Juva: Wsoy:n graafiset laitokset.

Freire Paolo 2005. Sorrettujen Pedagogiikka. Kuortti, J (suom.). Tomperi, T (toim.). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Py.

Gretschke Anu, Paakkunainen Kari, Souto Anne-Mari & Suurpää Leena (toim.) 2014. Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseuran julkaisu. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/nuorisotakuun_arki_ja_politiikka.pdf (luettu 15.6.2014).

Helne Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hirsjärvi S, Remes P & Sajavaara P 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi S & Hurme H 2000. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hämäläinen Juha & Kurki Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: Wsoy.

Hämäläinen Juha 2001. Paul Natorp – sosiaalipedagogiikan teorian jättiläinen. Teoksessa Huhmarniemi R, Skinnari S & Tähinen J (toim.). Platonista transmodernismiin. Juonteita ihmisyyteen, ihmiseksi kasvamiseen, oppimiseen, kasvatukseen ja opetukseen. Turku: Suomen kasvatuksellinen seura.

Innostaja.net-sivusto. Osallistu. [verkkodokumentti]. http://www.innostaja.net/sivu.php?artikkeli_id=23 (luettu 10.7.2014)

Isaacs William 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito: uraauurtava lähestyminen liike-elämän viestintään. Helsinki: Kauppakaari.

Juvakka T 1999. Nuoruuden olemuksen tarkastelua. Myrskyn silmässä, muutoksen

virrassa vaiko kokonaisena nuorena? Sairaanhoidaja 3: 18-20.

Koskenniemi Pieta 2007. Osallistava teatteri- Devising ja muita merkillisyyksiä. Vantaa: Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Kovanen Johanna 2006. Tarinateatteriohjaajan roolit sosiokulttuurisena innostajana. Opinnäytetyö. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu: Kulttuurialan ja muotolun yksikkö. Kulttuurituotannon koulutusohjelma, sosiokulttuurisen työn suuntautumisvaihtoehto.

Kurki Leena 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa Ruuskanen Petri, Savolainen Katri & Suonio Mari (toim.). Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIpress.

Kurki Leena 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kylmä J & Juvakka T 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lanas Maija, Niinistö Hanna & Suoranta Juha (toim.) 2008. Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä 2. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Lehtovaara Maija 1996. Situationaalinen oppiminen – ontologisia ja epistemologisia lähtökohtia. Teoksessa J. Lehtovaara ja R. Jaatinen (toim.). Dialogissa osa 2: Ihmisenä Ihmisyhteisössä. Tampere: Tampereen Yliopiston jäljennöspalvelu.

Mönkkönen Kaarina 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena: vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Mönkkönen Kaarina 2007. Vuorovaikutus: dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Nivala E, Saastamoinen M & Aittola T 2010. Nuorisokasvatuksen teoria: perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Piekkari Jouni 2002. Paikalliset äänet osallistavassa kulttuurityössä. Etnomusikologinen ja osallistava näkökulma ammatilliseen kasvuuni. Pro gradu -työ. Tampereen yliopisto: Musiikintutkimuksen laitos.

Raiku 2014. Raha-automaattiyhdistyksen asiakaslehti. 1/2014

Rauhala Lauri 1999. Humanistinen psykologia. Helsinki: Yliopistopaino.

Rohd Michael 1998. Theatre for community, conflict and dialogue. Portsmouth: Heinemann.

Rusanen Soile 2005. Osallistavan teatterin lajeista. Teoksessa Korhonen Pekka & Ai-

raksinen Raija (toim.). Hyvä hankaus - teatterilähtöiset menetelmät oppimisen ja osallisuuden mahdollisuuksina. Helsinki: Draamatyö.

Säljö Roger 2001. Oppimiskäytännöt sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Tervo Timo 2010. Sosiokulttuurinen innostaminen – toimintaan ja osallisuuteen ohjaamista. Www-dokumentti. Ei ole enää. Archiveve.org.

Torasvirta Johanna 2007. Taidetta vai kasvatusta? Lasten ja nuorten teatterityön tavoitteet ohjaajan taiteen näkökulmasta. Teatterin ja draaman tutkimuksen pro gradu – tutkielma. Tampereen Yliopisto.

Tuomi J & Sarajärvi A 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusitalo H 1995. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 2. Painos. Helsinki: WSOY.

Vaittimo G. 1999. Tulkinnan etiikka. Helsinki: tutkijaliitto.

Valtakunnallinen työpajayhdistys: www.tpy.fi. (luettu 15.6.14.)

Varto Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Hygienia. Terveysten- ja sairaanhoitajan kirjasto. Helsinki: Kirjayhtymä.

Varto J. 2000. Uutta tietoa. Värityskirja tieteen filosofiaan. Tampereen yliopisto.

Ventola Marjo-Riitta & Renlund Micke (toim.) 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Wikipedia 2014. Nuorisotakuu. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Nuorisotakuu>. (luettu 15.6.14.)

Østern A-L 2000. Draamapedagogiikan genret pohjoismaisten opetussuunnitelmien valossa. Teoksessa Teerijoki, P (toim.). Draaman tiet. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 35. Jyväskylän yliopisto: Opettajankoulutuslaitos.